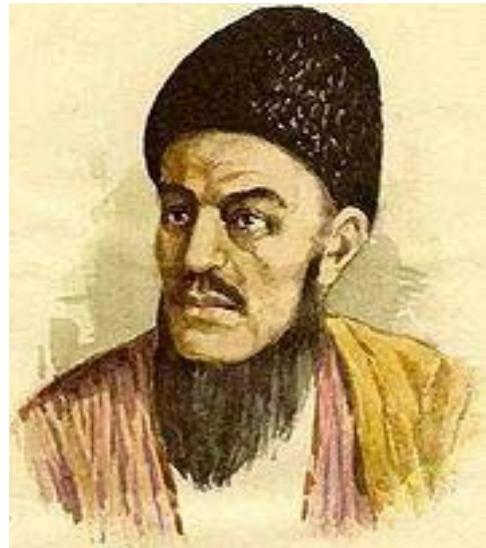

MAXTUMQULI

SAYLANMA

Turkmanchadan Mirzo Kenjabek tarjimasi

Түл

*Kalomda ko'rganin so'ylar tilimiz,
Axir, ajal ustidadir yo'limiz,
Maxtumquli aytar: bizning holimiz
Yo Rab, ul kun qanday bo'lar, yoronlar?!*

Ushbu "Saylanma" Maxtumqulining "Turkmaniston" nashriyotida chop etilgan ikki jildlik turkmancha "Saylangan asarlari"dan tanlab olindi. Ilgari o'zbek tilida nashr qilinmagan she'rlari bilan birga tanish she'rlari ham turkmanchadan qayta tabdil etilib, kitobga kiritildi. Birinchidan, u she'rlarga muhabbatimiz kuchli bo'lib, kitobxon xalqimizning ham ularga ehtiyoji bor. Ikkinchidan, u she'rlarning ba'zilaridan mustabid tuzum qolipiga sig'magan ayrim bandlar qisqartirilgan, ayrim so'z va iboralar esa o'zgartirilgan ediki, bunda ularni to'liq taqdim etmoqdamiz.

Tarjimada ixtiyorsiz yo'l qo'yilgan nuqsonlar uchun kitobxondan uzr so'rab, to'plam xususida muhtaram o'quvchilarning fikr-mulohazalarini mammuniyat bilan qabul etishga hozir ekanimizni bildiramiz.

Ushbu kitob, shubhasiz, dunyo va oxirat mohiyatini anglashda insonga madadkor, ma'naviy oziq, ruhga quvvat, iymonga dalda bo'lgaydir.

Maxtumquli - turkiy xalqlarning sayroqi tili, sahroning guli, gulning bulbuli, Haqning sodiq, oshiq va orif qulidir. Alloh muborak aylasin!

Turkmanchadan tabdil etib, nashrga tayyorlovchi,
so'zboshi, lug'at va izohlar muallifi:
Mirzo KENJABEK

Mas'ul muharrir: Sayfiddin Sayfulloh

MAXTUMQULI – VALIY SHOIR

Tarjimon muqaddimasi

Maxtumquli Firog'iy XVIII asr ma'rifiy she'riyatining buyuk darg'alaridan bo'lib, butun turkiy xalqlar uchun tushunarli va sevimli shoir, ma'rifatli siymo, orif oshiq, sohibi hikmat bo'lgan valiy zotdir. Uning insonparvarlik, xalqparvarlik, vatanparvarlik g'oyalari bilan yo'g'rilgan she'riyatida pok islomiy ma'rifikat ruhi gurkirab, yashnab turadi. Maxtumquli taqriban yilda Turkmanistonning janubi-g'arbidagi Atrek (Atrok) daryosi sohillarida, ma'rifatli islomiy oilada dunyoga keladi. Otasi Davlatmand Ozodiy o'z davrining taniqli shoirlaridan bo'lib, uning she'riy kitobi hamda "Va'zi Ozod" nomli asari mavjud. Ozodiy ijodi, ayniqsa, "Va'zi Ozod" kitobi, chamasi, to'liq islomiy ruhda bo'lgani bois sho'ro davrida yetarli o'rganilmagan. Bu kitobda muallif ulug' mutafakkir shoir Alisher Navoiy ijodini yaxshi o'zlashtirgan, ayniqsa, "Mahbub ul-qulub" asaridan ta'sir olgan adib sifatida namoyon bo'ladi.

Davlatmand Ozodiy shunchaki shoir emas, balki zamon allomasi, taqvo va ma'rifikat ahlining peshvosi, avliyoi barhaq ekanini Maxtumqulining bir necha marsiyasidan anglash mumkin. Shoir otasi haqidagi marsiyada yozadi:

*Molu davlatlarga ko'ngil qo'ymadni,
Bu jahonning ishratini suymadni,
Eski sholdan ortiq po'shish kiymadni,
Oxirat uyi bo'ldi qasdi otamning.*

"Munkir bilmas, muxlislarning shakki yo'q, Payg'ambar dastidir dasti otamning" satrlari hazrati Rasululloh (s.a.v.)ning: "Kimki bir olim kishini hurmat qilsa, muhaqqaq, u meni hurmat qilgan bo'ladi" hamda: "Har bir muttaqiy olim mening ahli baytimdandir" degan muborak hadisi shariflariga asoslangan.

*Nuqabo der: uch yuz eran ko'rishdi,
Chiltanda otamga nazarim tushdi,
Nujabo borsam, hafttanlarga qorishdi,
Abdollar dir chin payvasti otamning.*

Bu misralar Ozodiyning shubhasiz valiy zot ekanini anglatadi. Nuqabo, Nujabo avliyolarning muayyan guruhlaridir. "Nuqabo" – "naqib" so'zidan, naqiblar – biror jamoa va guruhning ulug'lari, e'tiborli kishilari, raislari; "nujabo" – "hajib" so'zidan, najiblar – buzurgvorlar va tanlangan aziz zotlar degani. Abdollar – valiylikning qutbdan oldingi martabasiga erishgan zotlar, demakdir.

Mahshar kuni g'amsiz kirar behishtga,

Har kim chindan bo'lsa do'sti otamning! –

Bu satrlar hazrati Payg'ambarimiz(s.a.v.)ning "Kishi oxiratda yaxshi ko'rgan kishisi bilan birga bo'ladi", degan hadisi shariflariga tayanadi. Maxtumqulidek shariatda sobitqadam va istiqomatda mustahkam zotning bu mujdasi oddiy ta'rif emas, balki ma'no olamidan yetgan shavq natijasidir.

Maxtumquli otasi singari boshlang'ich ta'limni qishloq mакtabida oladi. Keyin Markaziy Osiyoning ulkan madaniyat va ilm-fan markazlaridan bo'lmish Ko'hna Xiva shahrida, "Sherg'ozixon" madrasasida o'qiydi. Qiziloyoq ovulidagi (hozirgi Chorjo'y viloyati, Xalaj tumani) Idris Bobo madrasasida bir qancha vaqt ilm oladi. U Buxoroi sharifdagи Ko'kaldosh madrasasida ham ta'lim olgan, degan ma'lumot bor. Xivadagi eng nufuzli o'quv dargohi sanalmish "Sherg'ozixon" madrasasida Maxtumquli uch yil o'qib, muhim ilmlarni o'zlashtirib, Qur'oni karimni xatm qiladi, o'zi aytganidek, dili ochiladi, oq-qorani, haq-nohaqni, do'st-dushmani ajratadigan bo'ladi. Yosh olim madrasa bilan xayrashuv she'rida shukrona tuyg'ularini bunday ifoda etadi:

*Haqdan bizga buyruq – farz erur bilim,
Senda ta'llim oldim, ochildi dilim,
Kelsin deya kutar ul Karkaz elim,
Ketar bo'ldim, xush qol, go'zal "Sherg'ozi".*

*Ajratarman endi oqu qaroni,
Do'st-raqib, qardoshim, Haqni, yorlonni,
O'qidim, ko'tardim Kitob – Qur'oni,
Ketar bo'ldim, xush qol, go'zal "Sherg'ozi".*

Shoir she'r davomida "Ilm, ta'lim olgan seni unutmas", desa, oxirida "Aslo unutmasman tillo qopisin" deya minnatdorlik izhor etadi. Biz bu she'rga "Xivadagi Sherg'ozixon madrasasi bilan xayrashuv" deya ost sarlavha qo'ydik. U Xivadan qaytgach, mudarrislik qilgani, ayni vaqtda zargarlik bilan shug'ullangani naql qilinadi.

Maxtumquli arab, fors tillarini puxta o'zlashtirgan, chig'atoy – eski o'zbek tilini mukammal bilgan. Bu hol uning ijodidagi so'z boyliklaridan ham ayondir.

Ijodidan ma'lum, Maxtumquli Markaziy Osiyo va Yaqin Sharqning bir qancha diyorlarini kezgan, Buxoro, Xiva, Afg'oniston, Ozarboyjonda bo'lgan.

"Zangi Boboni ko'rsam", deyishiga ko'ra, Toshkentga ham kelgan bo'lishi kerak.

*Na'layni Arshga tojdir,
Nomi olamga foshdir,
Ikki jahon muhtojdir –
Arab zabonni ko'rsam, -*

deyishiga ko'ra, Madinai munavvarada hazrati Payg'ambarimiz(s.a.v.)ning muborak ravzalarini ziyyarat qilmoq niyatida ekani, yana: "lymonim yo'Idosh bo'lsa, Borsam, Ka'bani ko'rsam" yoki: "Niyatim Ka'badir, xayolim hajdir, Ixlosim bor haj tavofin etmoqqa", deyishiga qaraganda, muborak haj ibodatini ado etmoqni niyat qilganligi anglashiladi.

* * *

Naqlga ko'ra, Maxtumqulining ilk she'ri "Turgil, dedilar" manzumasidir. Shoir she'rda

Alloh taolo ato etgan ma'naviy ikromni shukrona va hissiyot bilan bayon etadi:

*Bir kecha yotardim, tunning yarmida,
To'rtta otliq kelib, "Turgil!", dedilar,
"Xabar bergaydirmiz fursat yetganda,
Bul yerda erlar bor, ko'rgil!" dedilar.*

*Nazarim tushganda ul to'rt mardona,
Ko'nglim jo'sha keldi, boshim gardona, -*

deya shoir ma'no olamida erlar – valiy zotlarni ko'rib, ko'ngli jo'sh urib, boshi aylanganini ayolib, his-hayajonini izhor etadi. Ma'no olamidan Maxtumquliga insonlarni she'r bilan Haqqa da'vat etish izni va iste'dodi berilgani manzuma zamirida ifodalangan. Bu "O'g'lon, Allah yoring, borgil, dedilar" satridan ham anglashiladi.

Y..E. Bertels bu she'rni A.S. Pushkinning "Prorok" ("Payg'ambar") nomli she'ri bilan taqqoslab, mushtarak va farqli jihatlarini topishga uringan. Chunki, unda ham "Turgil, ey Payg'ambar, chorla, da'vat et!" degan xitob bor. Ammo Pushkinning "Payg'ambar" she'ri aslida hazrati Rasululloh sallallohu alayhi va sallam haqlarida bo'lib, unda, shaqqi sodr, ya'ni, bolalikda hazrati Payg'ambarimizning ko'kraklarini farishtalar yorib, qalblarini poklagani, keyin esa ko'ksilariga hikmat to'la cho'g'dek oltin jom joylaganlari hamda vahiy voqealari, u zotga insonlarni ogoh etib, Haqqa da'vat qilish amr etilgani ifodalangan. She'rdagi: "Vosstan, prorok, i vijd, i vnemli" ("Turgil, ey Payg'ambar, chorla, da'vat et") satri "Muddassir" surasidagi "Qum fa anzir" – "Tur va ogoh et!" oyatidan olingan. Pushkin yozadi:

*Yotardim kimsasiz yobon ichinda,
Menga vahiy keldi Allohdan shunda:
"Turgil, ey Payg'ambar, chorla, da'vat et,
Irodamga bo'y sun, bas, tamomila;
Sen barru bahrni kezib, irshod et,
Insonlar qalbin yoq, haq Kalom ila!"*

Pushkin Qur'oni karim tarjimasini o'qib, "Podrajanie Koranu" ("Qur'onidan iqtibos") she'riy turkumini yilda yozgan bo'lsa, oradan ikki yil o'tib, yilda "Payg'ambar" degan she'rini bitgan. Demak, bu orada u hazrati Payg'ambarimiz(s.a.v.)ning hayotlarini ham o'rgangan, deyish mumkin. Ammo she'rda Payg'ambarga mos bo'Imagan nojoiz so'zlar ham borki, bu ifodalar shoirning o'z shaxsiga oiddir. Negaki, u she'rning ilk nusxasida so'nggi baytni o'z-o'ziga xitob qilish bilan yakunlagan. Keyin qayta ishlab, Qur'on oyati ma'nosini ifodalagan.

Maxtumqulining "Turgil, dedilar" she'ridagi tafsilot zohiran hazrati Payg'ambarimiz voqealariga o'xshagani uchun Bertelsni qiziqtirib qolgan. Holbuki, Hazrati Payg'ambarimiz voqealari vahiyga va Qur'onga asoslangan, Maxtumquli voqeasi esa ma'no olamidan yetgan xabardir. She'larda o'xshashlik yo'q, voqealarda o'xshashlik bor. Bas, Bertelsning taajjubi ilmga asoslanmagan, balki zohiriyo o'xshashlikdan tug'ilgan mulohazalardir.

* * *

Maxtumquli o'z davrida bosqinchilar zulmi ostida qolgan xalqni birlashtirishga, yurtni tashqi va ichki dushmanlardan ozod etishga o'z iste'dodi bilan harakat qildi. Shoir yozadi:

*Ustimizdan dushman hukm suribdur,
Mo“min bari jabru jafo ko‘ribdur,
O‘g‘il-qizni xor o‘rniga beribdur,
Xatarlar ul joydan surilsin endi!..*

Boshqa she’rida esa shoir el-yurt ahvolining kundan-kunga yomonlashib borayotganidan, chamandek vatan tikanzorga aylanayotganidan faryod chekadi:

*Naylayin, kun kundan yomon,
El yurtimni tutdi tuman,
Marg ostida ajab chaman,
Boq, bu kun ul xorga do‘ndi...*

Hamisha el-yurt dardu armoni bilan yashagan Maxtumqulining yoniq she’riyatida shafqat va zulm, yaxshilik va yomonlik, mardlik va nomardlik, jo‘mardlik va tubanlik kabi xususlar bir-biriga qarama-qarshi holda tavsiflanadi, yaxshi xislatlar ulug‘lanib, yomon xislatlar qoralanadi.

Maxtumqulining ijodi Qur’oni karim, hadisi shariflarga, tasavvuf ta’limoti, valiyalar hikmatiga hamda Alloh O‘z huzuridan ato etgan ilmi laduniya asoslangan. Uning siyosiy qarashlari ham sog‘lom e’tiqod tamoyillariga tayangan bo‘lib, bu mo“jaz bir ilmiy tadqiqotga asos bo‘ladigan mavzudir. Davr hukmdori – Ahmad shohga bag‘ishlangan she’rida shoir: "Sen dinni rivojlantir. Shohlarning shohisan, islomning quvvatsisan" deydi. Albatta, shoirning siyosiy g‘oyalari o‘z davri tarixi bilan izohlanadi.

* * *

Maxtumquli she’riyati – nurli she’riyat. Uning ijodida dunyoviy va uxroviy ilm-ma’rifatdan xabar beruvchi savol-javob tarzidagi she’rlar alohida mavqe’ni ishg‘ol etadi, yuraklarni larzaga soladi. Adibning Turdi shoir bilan aytishuviga diqqat qilaylik:

Maxtumquli:

– *Ul nimadir, yoqasi bor, yoni yo‘q?
Ul nimadir, qanoti bor, qoni yo‘q?
Ul nimadir, odam yutar, joni yo‘q?
Shoir bo‘lsang, shundan bizga xabar ber!*

Turdi shoir:

– *Ul kafandur, yoqasi bor, yoni yo‘q,
Kapalakdur, qanoti bor, qoni yo‘q,
Qaro yerdur, odam yutar, joni yo‘q,
Bizzan salom bo‘lsin, javob shundaydir...*

Maxtumquli:

– *Ul nimadur, yemadilar, to‘ydilar?
Ul nimadur, qiyomatga qo‘ydilar?
Ul kim edi, tovonidan so‘ydilar?
Shoir bo‘lsang, shundan bizga xabar ber!*

Turdi shoir:

– *Ul diydordur, yemadilar, to'ydilar,
Ul namozdur, qiyomatga qo'ydilar,
Nasimiyning tovonidan so'ydilar,
Bizdan salom bo'lsin, javob shundaydir...*

Savol-javob she'rlarida "tajohuli orifona" tarzida, ya'ni bilib turib bilmaslikka olib, zamondoshining iste'dodi va ilmi-ma'rifatini sinash uchun savollar o'taga qo'yiladi. Bu so'roqlarga javob berish uchun esa iste'doddan tashqari, keng qamrov, nozik farosat, ulkan ilm-irfon ham bo'lishi zarur.

* * *

Aytganimizdek, Maxtumquli faqat iste'dodli shoir emas, balki ulkan alloma, ahli hol, ahli sirr, ahli hikmat bo'lgan orif zotdir. Ma'no olamida uning bir qancha aziz siymolar bilan irtiboti borligi anglashiladi. Bir qancha she'rida u haq Payg'ambarlar, mashhur avliyolar bilan bog'liq tushlarini farah va shukrona bilan bayon etadi. Chunonchi, hazrati Shoh Bahouddin Naqshband huzurida olgan fayzlarini bunday ifodalaydi:

*Bir kecha yotardim, Shohi Naqshband
Karami jo'sh urib, bir non ketirdi;
O'ng qo'lida boda – gulgun sharobi,
Chap qo'lida toza biryon ketirdi...*

She'rda Maxtumquli Bahouddin Naqshband hazratlarining ma'naviy tavajjuh va himmatlariga mazhar bo'lganini oshkor etmoqda. "Boda – gulgun sharob" dan murod ishqilohiy, ulug' valiy ruhoniyatidan yetgan ma'naviy tavajjuh, "toza biryon" esa hikmat natijasi bo'lgan ma'naviy nasibadir.

Boshqa bir she'rida shoir "sayron ichinda" – sulukdagi sayr chog'ida Payg'ambarlar va aziz avliyolardan iborat nafar siymoni ko'rganini bildiradi va: Turkiston egasi – Xoja Ahmad Yassaviy ham ular orasida borligini aytadi:

*Turkiston egasi – sarvar, Imom Qosim,
Imom Ja'far, Yahyo bilan Nuh
Payg'ambar, Boyazid Sulton ichinda...*

She'rda zikr qilingan Imom Qosim – xojagon silsilasidan hazrati Qosim ibni Muhammad ibni Abu Bakri Siddiq, Imomi Ja'far esa hazrati Ja'fari Sodiq raziyallohu anhumo hazratlaridir. She'r yakunida shoir: "Maxtumquli, sirim ko'pdur..." deb o'z-o'ziga sig'mayotganini, loyiq sirdosh izlayotganini bildirib o'tadi.

Shoir ijodida ilohiy ishq mavzuyi alohida o'rinn tutadi. Ammo u ko'plab mumtoz shoirlardek, ijodda majoziy muhabbatni bahona qilmaydi, balki haqiqatni kuylaydi. Shoir aytadi:

*Oshiqlar Haq ishqinda
Hayrondadir-hayronda.
Ko'z intizor izinda
Giryondadir-giryonda...*

* * *

Zamonlar o'tgan sari, shoirlarni yalpi qoralovchi, hatto ularga noloyiq ayblar taqovchi guruuhlar paydo bo'la boshladi. Ilmi va ma'rifati sayozligi yoki nokomil "ustoz"lardan ta'lim olib, chetdan kelgan dunyoqarashlarga berilgani sabablimi, ba'zilar Qur'oni karimda shoirlar haqida kelgan oyatlarni noto'g'ri tushunib, o'zlaricha ta'vil qiladi.

Holbuki, unda istisno oyati ham bor bo'lib, mehribon Alloh iymonli shoirlar bilan iymonsiz shoirlar o'ttasidagi tafovutni aniq-ravshan bayon etgandir. Chunonchi, Alloh taolo aytadi: "Shoirlarga yo'ldan ozganlar ergashur. Ularning (so'z vodiyalaridan) har vodiyda daydishlarini (ya'ni, o'zlariga yoqib qolgan eng tuban kimsa yoki narsalarni ham ko'kka ko'tarib, yoqtirmaganlarini tuproqqa qorishlarini) va o'zları qilmaydigan narsalarni gapirishlarini ko'rmadingizmi?" ("Shuaro" surasi, --oyatlar. Alouddin Mansurning izohli tarjimasidan).

Bu oyatlар hazrati Payg'ambarimizni va Islomiyatni hajv qilib, qoralagan iymonsiz, kofir shoirlar xususidadir. Keyingi oyatda esa Alloh taolo bunday deb marhamat qiladi: "Magar iymon keltirgan va yaxshi amallar qilgan hamda doim Allohnı yodda tutgan va (ilgari) mazlum bo'lganlardan keyin (Islom zafar topgach), Qolib bo'lgan (qasdlarini olgan) kishilar (ya'ni, shoirlar yo'ldan ozdirguvchi emaslar). Zolim kimsalar esa yaqinda qanday oqibatga qarab ketayotganlarini bilib qolurlar". ("Shuaro", -oyat).

Bu oyati karimadan shoirlarga baho berishda asosiy mezon iymon-e'tiqod, solih amallar va Allohnı ko'p zikr qilish ekanligi anglashilmoqda.

Ulug' vatandoshimiz Faqih Abullays Samarcandiy bu oyati karima sharhida bunday deydilar: "Haqni – haqiqatni so'ylovchilar – faqatgina iymon keltirib, solih amallar qiladigan, Allohnı ko'p zikr etadigan kishilardir. She'r va boshqa narsalar bilan mashg'ul bo'lishlari ularni Allohnинг zikridan chalg'itmas, aksincha, bu ishlar Allohnı yanada ko'proq zikr qilmoqqa sabab bo'lur". ("Tafsir ul-Qur'on", -sahifa).

Yana Abullays Samarcandiy hazratlari aytadilar: "Allohnı va Uning Rasulini madh etadigan, insonlarga nasihat va o'git beradigan hamda ularni yaxshilikka tashviq etadigan she'rlar mamduh – maqtalmoqqa loyiqidir. Bunday she'rlarni yozgan shoirlar Allohnинг huzurida maqbuldır». (O'sha asar, -sahifa).

"Ruhul-bayon" kitobida ham mazkur oyati karima tarixiy misollar bilan sharhlangan. Ma'lumki, ezgu fikr-g'oyalarni, ishqı ilohiyini majoz yo'li bilan ifodalaydigan shoirlar "Majoz haqiqatning ko'prigidir" degan hadisi sharifga asoslanadilar.

She'r va shoirlar xususida bir qancha hadisi shariflar ham mavjud. Chunonchi, hazrati Payg'ambarimiz sallallohu alayhi vasallam: "So'zda - sehr, she'rda - hikmat bor" deb lutf qilganlar. Sahobalardan bo'lgan bir shoir kelib, Payg'ambar alayhissalomga: "Alloh taolo shoirlar haqida aytgan bu so'zlardan (yuqoridagi oyatlardan) keyin bizlarning holimiz ne kechadi?" – deydi. Shunda hazrati Payg'ambarimiz (s.a.v.): "Mo'min kishi ham tig'i, ham tili (ya'ni, qalami) bilan Alloh yo'lida kurashadi. Yaratgan Egamning nomiga qasamki,sizlar otadigan o'qning tig'i o'tkirroqdir", deganlar.

Imom Buxoriy hazratlarining "Al-Jomi" as-Sahih" ("Eng ishonchli hadislar to'plami") kitoblarida ham she'r va shoirlar haqida hadisi shariflar bor.

Imom Termiziyning "Shamoyili Muhammadiyya" kitoblarida esa, hazrati Payg'ambarimiz (s.a.v.) o'qib yurgan she'rlar alohida bobda bayon qilingan.

Binobarin, shoirlarga baho berishda mezon ularning iymonidir. Ularning iymon-e'tiqodi esa yozganidan ma'lum. Shu bois, bu masalaga insof va sof dil bilan yondashgan ma'qul. Shoir aytganidek:

*Maxtumquli, kimki ichin sof etmas,
Ma'lumdirki, oxiratdan xavf etmas,
Ojiz tani o'tli gurzga tob etmas,
Yo Rab, qanday bo'lur holi bandaning?!*

Hazrati Jaloliddin Rumiy, Nasimi, Alisher Navoiy, Muhammad Fuzuliy, Boborahim Mashrab, Muhammadrizo Ogahiy singari yuzlab mumtoz shoirlar she'riyatida esa komil iymon, ishqilohiy porlab turadi. Bu mustasno shoirlar silsilasida Maxtumquli Firog'iyning o'z maqomi bor... Shoirning majoz kuychisi emas, balki Xoja Ahmad Yassaviy, So'fi Allohyor singari haqiqat kuychisi ekani uning xalq ommasi orasida g'oyat sevimli bo'lishining sabablaridan bo'lsa, ajabmas.

Haq yo'lidagi haqiqiy iymon sohiblari uchun she'riyat ezgulik, go'zallik, poklik va halollik, taqvo va sadoqat, fayzi ilohiy samarasidir. Chunki hadisi sharifda aytilganidek,

"Hikmatning boshi Allohdan qo'rquvdir" va yana: "She'rda, albatta, hikmat bor". Hikmat esa Allohning xos ikromidir. Chunonchi, Qur'oni karimning Baqara surasi, -oyatida Alloh taolo: "U (Alloh) O'zi xohlagan kishilarga hikmat ato etur. Kimgaki hikmat berilgan bo'lsa, bas, muhaqqaq, unga ko'p yaxshilik berilibdi" deb marhamat qiladi. Hikmat – sog'lom aqlga, sog'lom qalbga, iymon-e'tiqod va ilmu irfonga muvofiq so'z, barcha diniy va dunyoviy narsalarning haqqoniy hukmlaridir. Maxtumquli, shubhasiz, ana shunday sohibi hikmat zotlardandir.

Maxtumqulining butun ma'rifati, islomiy muhabbat, ishqilohiy, shavqi, qayg'usi she'rlarida aks etadi. She'riyat shoir qalbining ko'zgusidir.

Maxtumquli she'riyati bani basharga qilingan otashin va ma'rifiy xitoblardan iborat.

Maxtumquli she'riyati Qur'oni karim va hadisi shariflar ma'nolarining she'riy sharhidan iborat.

Maxtumquli she'riyatining bosh yo'naliishi: iymon-e'tiqod, o'lim va hayot, qiyomatning haqligi, dunyoning foniyligi va oxiratning boqiyligi, ogohlilik bilan oxiratga hozirlik ko'rmoq zaruriyati kabi ezgu g'oyalardir.

*Maxtumquli, sen dam-badam
Oxirat sari ur qadam.
Yaxshi-yomon – barcha odam
Ajalning giriftoridir.*

Maxtumquli she'riyati ezgulikka da'vatdir. Foniy dunyoga aldanmang, deydi shoir. Ma'lumotlarda Maxtumquli yoshlikda Menglixon ismli qizni sevgani, lekin unga uylanish nasib qilmagani, keyin shoir Oqqiz ismli ayolga uylanib, undan ikki o'g'il ko'rgani, farzandlari yoshligida o'lib ketgani zikr qilinadi. Mashhur sharqshunos Ye.E. Bertels: "Bunday judolikdan keyin oilaviy hayot shoirga lazzat bera olmagani haqiqatga juda yaqin", degan fikrni bildiradi. Insoniy jihatdan qarasangiz, bu fikr to'g'riga o'xshaydi. Ammo mustashriqning: "Ehtimol, Maxtumqulining ko'pchilik she'rlaridagi g'am-alam ohanglariga shoirning oilaviy baxtsizligi ham sabab bo'lgandir", degan fikri Maxtumqulining ma'rifati, ishqilohiy, dardi va g'oyalarini to'liq tushunmaslik natijasidir. Olim keltirgan:

*Jahongashta devonalar,
Men kabi hech yongan bormi?
Ishq qurbanı – parvonalar,
Ul olovdan qongan bormi? –*

degan band esa faqat insoniy-majoziy ishq xususida emas, balki "devonalar", "parvonalar" ifodalaridan anglashilib turganidek, ishqilohiy xususidadir. To'g'ri, shoirning sevgisi, musibatli judolik dard-alamlari ham uning she'rlarida aks etgan. Ammo shoir ijodidagi "g'am-alam ohanglari" aslo oilaviy baxtsizlik natijasi emas.

Maxtumquli orif, oshiq, dunyo va oxiratning mohiyatini anglagan, g'ofillik, johillik, gunoh-ma'siyatlar avj olib, dunyo shitob bilan shak-shubhasiz qiyomat sari

ketayotganini ogohlik ko'zi bilan ko'rib turgan mard inson, alloma, iymoni butun, qayg'usi olamshumul, dardi hayotbaxsh valiy zotdir. O'z-o'zini xor tutib, aybdor sezib, osiy va gunohkor ekanligini izhor etib, nadomat chekishi esa solih va muttaqiyilik alomatlaridandir.

Chunonchi, bir she'rida shoir o'z yig'isining sababini bunday bayon etadi:

*Ketgan kelmas yo'lindan,
Yomon qaytmas fe'lindan,
Dyonat xalq qo'lindan
Uchdi, deya yig'larman.*

*Hozir bizning zamonda –
Yomon so'zlar zabonda,
Zulm ishlari jahonda
Jo'shdi, deya yig'larman!..*

Binobarin, shoirning ulug' dardu Qamini foniy-dunyoviy narsalarga bog'lash insofdan emas.

* * *

Maxtumquli ijodi turli kotiblar tomonidan ko'chirilgan yuzlab nusxalardan hamda turkman va o'zbek tillarida takror-takror nashr qilingan kitoblardangina iborat emas. Uning asarlari to'liq saqlanmagan, o'zi hayotligidayoq ba'zi dushmanlar shoirning qo'lyozma kitoblarini yo'q qilgan. "Yozgan kitoblarim selga oldirib, Ko'zlarim izinda giryon ayladi" satrlari hamda quyidagi hasratli so'zları bunga dalildir:

*G'ofillikda dushman oldi dashtimni,
Tarqatdi har yonga tengu to'shimni,
Besh yilda bir kitob etgan ishimni
Qizilboshlar olib, vayron ayladi.*

Shu yo'sin shoir aziz umri guldek so'lganidan g'am-alam chekadi.

* * *

She'rlaridan Maxtumqulining piri otasi ekani anglashiladi. Ammo u boshqa ko'plab murshidi komillarni ham zikr qiladi. Yana ko'plab she'rlarida u Xoja Ahmad Yassaviy, Mavlono Jaloliddin Rumiy, Alisher Navoiy, Muhammad Fuzuliy, So'fi Allohyor, Boborahim Mashrab va boshqa valiy shoirlar singari, bir piri komilni izlash, bir murshidga qo'l berib bog'lanish zarur ekanini ta'kidlaydi.

*Ixlos bilan bir komilga qo'l bergen
Yetar bir manzilga, yetmayin qolmas;*

Yoki:

Oqil bo'lsang, ista bu yo'lda bir pir,

Rizqingga kafildir Alloh – Muqtadir;

Yoki:

*Qirqingda tavba aylab, bir murshidga qo'l bersang,
Ko'nglingni birga bog'lab, aziz Subhona kelding;*

Yoki:

*Pulsirot ustinda, hayhot kuninda,
So'fiylarni karomatli Pir chekar, -*

satrlari bunga dalildir. Shuningdek, hazrati Bahouddin Naqshband haqlaridagi ehtiromli va muhabbatli she'rlaridan Maxtumqulining Naqshbandiya tariqatiga e'timodi kuchli ekanini payqash mumkin.

* * *

Maxtumqulining ilohiyot mavzuidagi she'rлari, jumladan, ilohiy ishq va islomiy ma'rifat tarannum etilgan asarlari mustamlaka davrida xaspo'shlandi yoki ularning mohiyati buzib talqin etildi. Bu kungi istiqlol kunlarida biz ko'plab mumtoz adiblar qatorida Maxtumqulining ham ilohiy ruhdagi she'rлarini sharhash imkoniga ega bo'lib turibmiz. Shoiring ana shunday teran ma'rifiy ma'nodagi asarlaridan biri "chiqar" radifli g'azalidir.

*Gar tutsa holimdan xabar, quruq og'ochdan qon chiqar,
Inson sharorimdan asar topsa, tanidan jon chiqar.*

"Agar mening ma'naviy holimdan, dardu ishqimdan xabar topsa, inson u yoqda tursin, hatto qurigan og'ochdan qon chiqadi. Sharorimdan – ichimdagи olovdan bir inson asar topsa, bu ishq o'tining bir uchquni unga yetsa, tog'at qilolmay, tanidan jon chiqadi". Shoiring ishq dardida, ma'naviy holini, ilohiy tajalliylar ta'sirini mubolag'a bilan oshkor etayotir. "Quruq og'ochdan qon chiqar" ifodasida esa, aslida o'z bag'rining qonga to'lganiga ishoradir. Qurigan daraxtdan qon chiqqach, tirik insondan jon chiqadi.

*Qorun qilib molin ado, sad jon istar – bo'lsa fido,
Kun sham'dan bo'lib judo, nurin qo'yib, pinhon chiqar.*

Agar mening holimdan xabar topsa edi, benihoyat boylik egasi bo'lgan Qorundek mutakabbir va xasis kimsa ham erib, molini sarflab ado qilar, yuz jon bu ishq yo'lida fido bo'lishni orzu qilar edi. "Quyosh o'z oyidan judo bo'lib, hatto o'z nurini qo'yib, mening sharorimni ko'rib, uyalganidan pinhon chiqar edi".

Qorun – Qur'oni karimda zikr qilingan, Muso alayhissalomga zamondosh bo'lib, adabiyotda boylik va xasislik timsolida qo'llanadi.

Quyoshning nursiz holda pinhon chiqishi Maxtumquliga xos yangicha ifodadir.

*Bir ko'chada bo'lsam muqim, dilga ketirsam qadri siym,
Har ko'chai vayronadan sad ganji bepoyon chiqar.*

"Agar shu ishq dardi, shu ma'naviy holim bilan bir ko'chada muqim turib qolsam va siymu zarga biror qadr-qimmat bersam, ko'nglimga xazina fikrini keltirsam, har bir vayrona ko'chadan yuztadan bepoyon – hadsiz-hisobsiz ganj, xazina chiqar edi. (Ammo mening bunga xohishim yo'q)".

Shoir o'z qalbidagi ma'naviy xazinalar har qanday dunyoviy boyliklardan avlo ekaniga ishorat qilmoqda va agar men siymu zar istasam edim, mendan g'anieroq kishi bo'lmasdi, ammo menin botin xazinam menga kifoyadir, demoqda.

*Ko'nglimga kelgan naqshlar ko'zlarga paydo bo'lsa gar,
Qo'shulsa ko'p nodonlar, komil bo'lib, mardon chiqar.*

"Agar menin ko'nglimdagi naqshlar – ilohiy tajalliyalar, ishq va muhabbat tasvirlari, hol manzaralari odamlarning ko'ziga ko'rinsa edi, ko'p nodonlar birlashib, komil bo'lib, mardi Xudo bo'lib, avliyo bo'lib chiqar edi".

Naqsh – matohga o'yiladigan xilma-xil ranglar, gullar, tasvirlar, yozuvlar; tarh va loyiha; yoziq – taqdir yozuvi; timsol, shakl; ogohlilik kabi ma'nolarda qo'llanadi. Shoh Bahouddin hazratlarining kasbi matohga naqsh solish edi. Keyin u zot muridlar qalbiga ishqni ilohiyini naqsh aylaydigan murshidi komil ma'nosida Naqshband deb nomlanganlar. Shunga ko'ra, bu o'rindagi naqsh ilohiy ishq va ilohiy tajalliyalar ma'nosidadir.

Naqsh – yana solikka, ya'ni suluk ahliga Haqdan xabar beruvchi, uni nafsidan qutqaruvchi, ibodatga va qanoatga da'vat etuvchi vosita, solikni g'aflat uyqusidan uyg'otuvchi, ovoralik sarxushligidan qutg'arib, o'ziga kelishini ta'minlovchi haq jazbasidir. "Tasavvuf lug'ati"da shunday keltirilgan.

Tariqat – komil inson bo'lish, ilohiy axloq bilan xulqlanish yo'li. Adib ana shu tabarruk yo'iga ishora qilayotir.

*Hech anglamay zero zabar, gar topsa jazbamdan asar,
"Alif"dan, "be"dan bexabar, har damda bir Qur'on chiqar.*

"Zero zabar – arabi yozuv harakatlari nimaligini bilmagan, "alif"dan, "be"dan bexabar inson agar jazbamdan xabar topsa, ilohiy ogohlilik da'vati yetib, har nafasidan bir Qur'on chiqadi".

Bu bayt yuqoridaq baytni to'ldirib, sharhlab keldi va naqsh ilohiy jazba ekanini isbot etdi. Haq jazbasidan asar topgan johillar ham Qur'onga muvofiq yashashni o'rganadi, deydi adib.

*Jabr etdi Jamshid joniga, kim, kirdi ma'dan koniga,
Yuz yil kirib poyoniga, na Zolu na Luqmon chiqar.*

"Jamshiddek ulug' podshoh ham ma'dan koniga, dunyo boyliklari ichiga kirib, o'z joniga jabr qildi. Agar dunyo xazinalari ichiga kirsa, hech kim uning poyoniga yetolmaydi, undan na Zol chiqadi, na Luqmon chiqqa oladi".

Jamshid – qadimiy eron shohlaridan biri. U Firdavsiyning "Shohnoma" asarida va fors asotirida ta'riflangan mashhur timsol. Uning Qaroyib jomi bo'lib, unda dunyoning hamma tomoni ko'rinib turgan, deb tasvirlanadi. Shoir, Jamshiddek mashhur sulton ham dunyo jilvasiga aldandi, demoqda. Zol – Rustami dostonning otasi.

*Men ham, Firog'iy, ul qadar aqlimni qildim darbadar,
Bir behunar topsa xabar, par bog'labon osmon chiqar.*

"Ey Firog'iy, men ham aqlimni shunchalik sarson qildimki, agar bu ishqimdan, bu jazbamdan bir behunar, g'ofil xabar topsa, unga ogohlilik yetib, qanot bog'lab, osmonga chiqadi".

G'azaldagi barcha baytlarga asos bo'lgan narsa adibning holi, sharora, ishq olovi, ko'nglidagi naqshlari, Haqdan yetgan jazbasidir.

*Maxtumquli, oz ayla so'z, barcha qolar tog'u dengiz,
Tuproqqa to'lsa ushbu ko'z, Haqdan yana farmon chiqar.*

"Ey Maxtumquli, so'zni kam qil, gapning qisqasi shuki, necha ma'dan konlari, oltin va kumush xazinalarini o'z ichida yashirgan tog'lar ham, necha marvarid va javohirlarni o'z qa'rida berkitgan dengizlar ham qoladi, inson esa o'tadi. Inson vafot etib, ko'zlar tuproqqa to'lsa ham, Haqdan yana farmon chiqib, qiyomat kuni u qayta tirladi, hisob-kitob boshlanadi. Bas, shundoq ekan, iymon-e'tiqodingni pok tutib, Haq ishqida to'g'ri yasha".

Baytdagi "Haqdan yana farmon chiqar" jumlesi "qayta tirlishga hukm bo'ladi", ma'nosidadir. Bu baytni shoirning boshqa satrlari bilan sharhlash mumkin:

*Maxtumquli, sirim cho'xdur,
Men nalayin, ochan yo'qdur,
O'imiq haq, tirilmoq haqdur,
O'qudim Qur'on ichinda...*

Ya'ni, Haqdan farmon chiqib, qayta tirlish Qur'onda bildirilgan ilohiy haqiqatdir, deydi shoir. Chunonchi, Qur'oni karimda Haq taolo: "O'lik yer ular uchun (qayta tirlishga) bir oyat alomatdir" ("Yosin" surasi, -oyat) deydi, "Qiyomat" surasida esa: "Inson Bizni uning (chirib tuproqqa aylanib ketgan) suyaklarini hargiz to'play olmas, deb guman qilurmi?! Yo'q, Biz uning barmoqlarini (ham) tiklab, joy-joyiga keltirishga qodir Zotdirmiz" (, - oyatlar) deb ogohlantiradi. Bu haqda oyatlar ko'p. Maxtumquli ana shu oyatlarga ishora qilayotir.

* * *

Maxtumquli XVIII asrning 0-yillarida vafot etgan. Uning qabri tug'ilgan yurti – Atrek (Atrok) bilan Sangitog' orasidadir. Shoir otasi Ozodiy yoniga dafn etilgan. Maxtumquli odamzodning dardu armonlari bilan yashab, o'z ma'rifati bilan barcha xalqlarga sevimli bo'lgan valiy shoirdir.

Og'ir mustamlaka zamonlarida Maxtumquli she'riyatini takror-takror o'zbek kitobxonlariga taqdim etgan muhtaram tarjimon Jumaniyoz Sharipov shoir ijodiga qo'l urayotgan barcha yangi tarjimonlarga haqli ustozdir. U kishining tajriba maktabidan biz ham bahramanddirmiz.

Ushbu "Saylanma" kitobi Maxtumqulining yilda "Turkmaniston" nashriyotida chop etilgan ikki jildlik turkmacha "Saylangan asarlari" dan tanlab olindi. Ilgari o'zbek tilida nashr qilinmagan she'rlari bilan birga tanish she'rlari ham turkmanchadan qayta tabdil etilib, kitobga kiritildi. Birinchi bois, u she'rlarga muhabbatimiz kuchli ekani bo'lsa, ikkinchi bois – u she'rlarning ba'zilaridan mustabid tuzum qolipiga sig'magan ayrim bandlar qisqartirilgani, ayrim so'z va iboralar esa o'zgartirilganidir. Bunda ularni to'liq taqdim etmoqdamiz. Tarjimada ixtiyorsiz yo'l qo'yilgan nuqsonlar uchun kitobxondan uzr so'raymiz. To'plam xususida muhtaram o'quvchilarning fikr-mulohazalarini kutamiz. Ushbu kitob, shubhasiz, dunyo va oxirat mohiyatini anglashda insonga madadkor, ma'naviy oziq, ruhga quvvat, iymonga dalda bo'lgaydir.

Maxtumquli – turkiy xalqlarning sayroqi tili, sahroning guli, gulning bulbuli, Haqning sodiq, oshiq va orif qulidir. Alloh muborak aylasin!

Mirzo KENJABEK

SEN JAHONGA TO'LUQSEN, JAHON SENDAN BEXABAR

Sensan oroyishi jon, bu jon Sendan bexabar,
Sen jahonga to'lug'sen, jahon Sendan bexabar.

Andisha daryosinda sirim safiynasini
Yuz tarafga suzdirdim, sayron Sendan bexabar

Gar desalar kufr o'lar: ashyo Sendan xolidir,
Manzil Sendan mustag'raq, makon Sendan bexabar.

Zamin, osmon, g'arbu sharq partavingda gardondir,
Zamoniga Sen gordon, zamon Sendan bexabar.

Istar Seni dengizlar, to'lqinlanib shavqingdan,
Sen ular ichra ma'lum, ummon Sendan bexabar.

Zamin tilar osmonda, osmon tilar zaminda,
Bir-biriga gumonda, gumon Sendan bexabar.

Maxtumquli, ko'r endi, ashyolar ne ishdadir,
Yo'q emish bu ashyoda, hamon Sendan bexabar.

HABIBULLOH, SENI ISTAR

Habibulloh, seni istar
Topar qaysi yo'lda seni?
Valloh, ko'rmoqqa mushtog'dir,
Bek-da, xon-da, qul-da seni.

Oshiqlar gul yuzi so'lar,
Ming kun yig'lab, bir kun kular,
Bulbul sanoda orzular
Toza g'uncha, gulda seni.

Ne gavharsen, yo'q qimmatting,
Jahonni tutmish himmating,
Tinmay yod etar ummating,
Tog'da, tuzda, cho'lda seni.

Eranlar yo'lingni izlar,
Darvishlar siringni gizlar,
Mashriq, mag'rib – tamom ko'zlar

Barcha sog'u so'lda seni.

Davlat falak bilan do'nar,
Kimdán uchar, kimga qo'nar,
Ko'rmasa, oshiqlar yonar,
Hafta, oyda, yilda seni.

Biz ham – ummat deb bo'zlarmiz,
Yod etarmiz, havaslarmiz,
Chaqirib, madad izlarmiz,
Yaxshi-yomon holda seni.

Maxtumquli der: o'tim bor,
Arzim bor, Haqqa dodim bor,
Shafoatdan umidim bor –
Qil ko'prikda – tolda seni.

* * *

Maxtumquli, sirim ko'pdır,
Men naylayın, ochgan yo'qdir,
O'lmoq haq, tirilmoq haqdir,
O'qidim Qur'on ichinda!.

"TURGIL!" DEDILAR!..

Bir kecha yotardim, tunning yarmida,
To'rtta otliq kelib, "Turgil! – dedilar,-
Xabar bergaydirmiz fursat yetganda,
Shul yerda erlar bor, ko'rgil!" – dedilar.

Nazarim tushganda ul to'rt mardona,
Ko'nglim jo'sha keldi, boshim gardona.
Shul vaqtda bor edi ikki devona:
"Turma, o'g'lon, anda borgil!" – dedilar.

Ul ikki devona tutdi qo'limdan,
Olibon ketdilar turgan yerimdan,
Bir ishorat bo'ldi uning birindan:
"Sayronda boribon turgil!" – dedilar.

O'Itirgandik, keldi ikki pirzoda,
Ko'zindan yosh oqar, tili duoda,
"Huv! Haq!" – deya chiqdi olti piyoda,
"Odam endi kelar, ko'rgil!" – dedilar.

To'rtta otliq keldi, bari sabzaboz,
Asolari yashil, oti tablaboz.
"Majlis halqasini qurmang bunda oz,
Odam ko'pdır, katta qurgil!" – dedilar.

Dashdan chiqdi oltmis otliq, ko'rdilar,
"Muhammad!" – deb bari qarshi yurdilar,
Sog'lik-salomatlik bir-bir so'rdilar,
"Turmang, ulug' joyga yurgil!" – dedilar.

Bir otning ortiga meni berdilar,
Sayronda shul joyga borib turdilar,
Bari o'Itirdilar, majlis qurdilar;
Manga: "O'g'lon, aro kirgil!" – dedilar.

"Alidir", – dedilar, tutdi dastimdan,
Bo'ryo to'shagimni oldi ostimdan,
Bilmadim, bir zot ne quydi ustimdan,
"Yo'liqqan davron bu, surgil!", – dedilar.

Haydardan so'radim barin otma-ot,
"Hazrati Payg'ambar uldir, bo'lma yot,
Bul Salim Xojadir, bul Bobo Zuryod,
Bul Vaysal-Qarandir, bilgil!" – dedilar.

"Ul Bahouddindir, ul ham bir erdir,
Ul Zangi Bobodir, ul ham nomdordir,
U yonma-yon turgan chahoriyordir,
Maqsading ne bo'lsa, aytgil!" – dedilar.

Shul zamonda turgan ikki shayxi shob:
"O'g'longa fotiha bering, dedi, sof!"
"Yuz yigirma to'rt ming anbiyo, ashob,
Barisi shundadir, bilgil!" – dedilar.

Rasululloh aytdi: "Yo Shohimardon!
Ayo Salim Xoja, yo Bobo Salmon!
Abu Bakr Siddiq, yo Umar, Usmon!
Bu qulning maqsudin bergil!" – dedilar.

Salim, Bobo Salmon buyurdi mardga,
Piyolani tutib, soldilar dardga,
Ketdi aqlu hushim, yotdim shul yerda,
"Arshda, Farshda borin ko'rgil!" – dedilar.

Yel bo'ldim, yugurdim, yer tomiriga,
Nazarim to'qindi Arsh kamariga,
«Jabrut olaminda Jalil siriga,
Kelib, o'zing qarab, ko'rgil!» – dedilar.

Neki xayol qilsam, qo'lga ketirdim,
Qayga boqsam, unga nazar yetirdim,
Bu hol bila farog'atda yotardim,
Yuzimga dam urib, "Turgil!" – dedilar.

Rasululloh aytdi: "Ashoblar, yuring,
O'g'lonni kuzating, fotiha bering".

Aytdi to'rt otliqqa: "Eltib, topshiring,
Keltirgan joyingga qo'ygil!" – dedilar.

Turib, Maxtumquli, ko'zin ochibdir,
Boshiga ne ko'ylar kelib-kechibdir,
Mast tuyadek oq ko'piklar sochibdir,
"O'g'lon, Alloh yoring, borgil!" – dedilar.

OTA-O'G'IL DARDLASHUVI

Ozodiy:

- Oshkor et siringni, saqlama pinhon,
Ammoki, so'zimdan chiqmagil, o'g'lim!
Kunda yuz o'y kelar-ketar bu boshga,
Og'ritma ko'nglimni, yiqmagil, o'g'lim!

Maxtumquli:

- Uyalardim, sirim fosh aylamasdim,
Oshkor qil, deb so'rар bo'lsang, Ozodim!
Yuz o'y kelar-ketar har kun bu boshga,
Istak bordir, safar qilsak, Ozodim!

- Jafo qilma o'zing, chaqir Mavloni,
Orzu qilma xonni, bekni, sultonni,
Basdir bizga avval Tangri bergoni,
Qoldirma ko'nglimni, ketmagil, o'g'lim!

- Ketgimiz yo'q olti bilan, besh bilan,
Sayron etsak necha tengu to'sh bilan,
Magar shunda Qamgin ko'nglim xush bo'lar,
Ko'ngil qalqar, qaror etmas, Ozodim!

- Varzishing yo'q, yoshsan, keta bilmassan,
Shovur bor, shovqin bor, chiday bilmassan,
Har ishga bosh qo'shib, eta bilmassan,
Ketmoqlik da'vosin qilmagil, o'g'lim!

- Kishi so'zlamasa, siri fosh bo'lmas,
Yaxshini, yomonni bilgan yosh bo'lmas,
Shu kez yubormasang, ko'nglim xush bo'lmas,
Ra'yimiz qaytarma, qo'ybor, Ozodim!

- Bizni nechuk bunday tark etgusing bor?
Bu yo'l behudadir, chin ketgusing bor.
Bas, ketmagil, sendan ko'p tarshim bor,
Qayg'u, alamlarga botmagil, o'g'lim!

- Qalbimga kiribdir Islom havasi,
Tangadir, dirhamdir xalqning tama'si,

Ko'nglim malul etma, qo'rquv nimasi? –
Bir safar ishidir, qo'ybor, Ozodim!

- Qur'on o'qib yurgil, yaxshi Kalomdir,
Dushman berahmdir, dining Islomdir,
Yo'llar qaroqchidir, o'g'ri-haromdir,
O'lungmi, qolgungmi, ketmagil, o'g'lim!

- Sinayin, ko'rayin bu kun iqbolim,
Yaxshi kun, yaxshi vaqt, kelganda solim,
Qasd etib jonimga, yetsa ajalim,
Bu yerda bo'lsa ham, topar, Ozodim!

- Bilib olay, o'zing qayon otarsan?
Qandoq ishdir, buni bundoq tutarsan?
Aytgil, axir, kimning bilan ketarsan?
Oh chekib, har yonga boqmagil, o'g'lim!

- Jilovdori bo'lgum Yosirxon pirning,
Ko'ngil qushi parvoz urar faqirning,
Bu kun yetti kundir, "Alhamd" o'qirmen,
Shod ayla ko'nglimni, qo'ybor, Ozodim!

– Ozodiy der: birga safo suraylik,
Yo'qsa, yuboraylik, sinab ko'raylik,
"Omin!" deb tur, o'g'lim, duo beraylik,
Bir Allah yor bo'lsin senga, bor, o'g'lim!

– Maxtumquli aytar: qolmisham chog'dan,
Ko'ngil qushi talvos urar yiroqdan,
Har yerda Sog'ligim tila Ul Haqdan,
Duo qilib, Haqqa yolbor, Ozodim!..

XUSH QOL, GO'ZAL "SHERG'OZI!"

(Xivadagi «Sherg'ozixon» madrasasi bilan xayrlashuv)

Makon aylab, uch yil yedim tuzingni,
Ketar bo'ldim, xush qol, go'zal "Sherg'ozi!"
O'tkazdim qishingni, navro'z, yozingni,
Ketar bo'ldim, xush qol, go'zal "Sherg'ozi!"

Haqdan bizga buyruq, farz erur bilim,
Senda ta'lif oldim, ochildi dilim,
Kelsin deya kutar ul Karkaz elim,
Ketar bo'ldim, xush qol, go'zal "Sherg'ozi!"

Ajratarman endi oqu qaroni,
Do'st-raqib, qardoshim, haqni, yorlonni,
O'qidim, ko'tardim Kitob-Qur'onne,
Ketar bo'ldim, xush qol, go'zal "Sherg'ozi!"

Aqlim qisqa edi, ko'ksim qaynadi,
Jigar talvos urdi, yurak o'ynadi,
Ilmi Islom bilan jonim yayradi,
Ketar bo'ldim, xush qol, go'zal "Sherg'ozi!"

Hislar yuragimda mavj urar, bitmas,
Qaynar, to'lqinlanar, hech loyga botmas,
Ilm ta'lif olgan seni unutmas,
Ketar bo'ldim, xush qol, go'zal "Sherg'ozi!"

Paymon to'Imay, kelsak, tog'at yetmasdan,
Sirin zohir qilmas, aql ketmasdan,
Bodipoy otlandim, sayron etmasdan,
Ketar bo'ldim, xush qol, go'zal "Sherg'ozi!"

Daryoga kirsam-da, g'avvos suzarman,
Behasrat yayrabon, beg'am kezarman,
Dahon ichra asal zabon ezarman,
Ketar bo'ldim, xush qol, go'zal "Sherg'ozi!"

Kamol topib, saranjomlik qilibmen,
Mushfiqimdan, ul padardan qolibmen,
Ka'bamdan – oyimdan judo bo'libmen,
Ketar bo'ldim, xush qol, go'zal "Sherg'ozi!"

Qutbda sa'y ko'zlab, kamona tushdim,
Nayson quydi, ummon qaynadim-jo'shdim,
Xush qol, bu kun Jayhun bahridan oshdim,
Ketar bo'ldim, xush qol, go'zal "Sherg'ozi!"

Maxtumqli tashlab butkul qayg'usin,
Alqadi pirini, mullo, so'fisin,
Aslo unutmasman tillo qopisin,
Ketar bo'ldim, xush qol, go'zal "Sherg'ozi!"

O'RTANDIM, ADO BO'LDIM

Sanduvochi sarmastman, bargimdan judo bo'ldim,
Bargimni xazon oldi, besavtu sado bo'ldim,
Bir gulchehra yo'linda behuda fido bo'ldim,
Bad ishlarga boy bo'ldim, xayr ishda gado bo'ldim,
Furqat, vuslat, neki bor – aslin az Xudo bildim,
Barchani bedor ko'rdir, o'zim uyquda bo'ldim,
Dunyoga kelib, evoh, aylanmay gado bo'ldim,
Yeganim og'u bildim, kiyaganim rido bildim,
Yondim-kuydim, yor-do'stlar, o'rtandim, ado bo'ldim.

Yoronlar, yo'ldosh bo'ldim, nafsu havo zolimga,
Kiyikday qochar, bormas nasihatgo'y olimga,
Subhonga sarkashligin mashhur etdi olamga,

Men netayin, ey do'stlar, omadsiz iqbolimga,
Qo'yadi o'z holimga, yururga, majolimga,
Ne qozonchga quvonchim, ne xushvaqtlik molimga,
Bir cho'p miqdori kechmas bu jahon xayolimga,
Bilmam, olam ne ko'yda, men hayron o'z holimga,
Yondim-kuydim, yor-do'stlar, o'tandim, ado bo'ldim.

Jahl ishiga chobukman, Alloh ishiga susttar,
G'arqi zalolat bo'ldim, hidoyatni sen ko'star,
Ne darvishman, ne mullo, ne so'fi, ahli dastor,
Qardoshlar quloq bersa, aytsam so'zimni rosttar,
Fikr aylang, kimim bordir Egamdan o'zga, do'stlar,
Bandalikda bo'lmasang, bo'lganing yaxshi nesttar,
Ko'rmadim Kun ostinda hargiz o'zimdan pasttar,
Otashga loyiq bo'lmas ado bo'lgan xokistar,
Yondim-kuydim, yor-do'stlar, o'tandim, ado bo'ldim.

Fuqarosin Sulaymon, gar qilsa yuz siyosot,
Kelsa pari podshohi, Oqtamiru Jonpo'lot,
Yuz ming devga bosh bo'lgan dev to'rasi – Damirbot,
Magas shohi – Turtarus hamrohlik etsa, xayhot,
Mo'r maliki – Munzara kelsa behad, bag'oyot,
Muso gar qo'lin ochib, lyso o'qib yuz oyot,
Xizr duo aylabon, llyos qilsa munojot,
Mundog' murda jasadga maholdir topmoq najot,
Yondim-kuydim, yor do'stlar, o'tandim, ado bo'ldim.

Maxtumqli, miskinman, ko'ngil uyim noma'mur,
So'zga yaqin bandaman, xayrim kamu sharrim zo'r,
O'zim xalqqa noqobil, iqbolim kech, baxtim sho'r,
Noshoyista a'molim, go'yo qadam urar ko'r,
Magar Egam istasa, bo'lgay nuru 'alan-nur,
Tir turfatul-aynda tushgandir, bo'lib mahjur,
Bad qiliq bilan bo'ldim jahon ichinda mashhur,
Tegirmonday bongirman, samandarday otashxo'r,
Yondim-kuydim, yor-do'stlar, o'tandim, ado bo'ldim.

KARAM AYLA, YO RAB, QUDRATLI SUBHON

Karam ayla, yo Rab, qudratli Subhon,
G'arib, g'amgin kechgan holimga mening.
Aqlim hayrondadir, etibman pushmon,
Bilmaslikda kechgan solimga mening.

Mahshar kun bo'lmasang Sen menga dalda,
Yo Rab, qanday bo'lar ishim u holda!
Ilyimonim matohin eltuvchi yo'lda,
Rahzanlar qo'ymagil yo'limga mening.

Din qilichin ursam, tanda zo'rim yo'q,
Muhtoja non bersam, qo'lda zarim yo'q,
Faqirdirman, Sendan o'zga yorim yo'q,

Bir tasalli bergil ko'nglimga mening.

Istasa teng-to'shlar boshga oltin toj,
Faqirlik mulkindan ber menga iloj,
Ey Yaratgan, etma nomardga muhtoj,
Tilagim duch etma zolimga mening.

Ojizdirman, Sendin o'zga kimim bor,
O'zing bergen jonga jabr etma, Jabbor,
Maxtumquli aytar: karamli o'affor,
Boqma qilmishimga, fe'limga mening!

IYMONIM YO'LDOOSH BO'LSA

Dehistonning bayirinda
Bodi saboni ko'rsam.
Bahouddin, Mir Kulol,
Zangi Boboni ko'rsam.

Na'ilayni Arshga tojdir,
Nomi olamga foshdir,
Ikki jahon muhtojdir,
Arab zabonni ko'rsam.

Kelgan ketar shasht etib,
Sayr etmas guzasht etib,
Ko'ngil aytar: gasht etib,
Olam-jahonni ko'rsam.

Xizir kabi cho'llarda,
Ilyos kabi ko'llarda,
Kovus kabi tog'larda
Yaxshi-yomonni ko'rsam.

Oldinda Hindistonni,
Orqada Turkistonni,
Avliyolar ummoni –
Ul Rumistonni ko'rsam.

Jon foni, jahon shaydo,
Mundan hech yo'qdir foyda,
Yetti tog', yetti daryo –
Dali dunyonni ko'rsam.

Maxtumquli xush bo'lsa,
Oqsa, diydam yosh bo'lsa,
Iyemonim yo'l dosh bo'lsa,
Borsam, Ka'bani ko'rsam!..

BIR JUM'A KECHASI

Bir jum'a kechasi ko'rdim tushimda:
Bol urib, ko'klarga uchdim, yoronlar.
Parvoz aylab, sayron etdim dunyoni,
Bir obodon joyga tushdim, yoronlar.

Kahkashonga chiqdim: turli samarlar,
Ming turli mevalar, xurram shajarlar,
Norinji, turinji, limu, olmalar,
Bir obodon bog'ga tushdim, yoronlar.

Ochilmishdir unda rang-barang gullar,
Sho'rishu afg'onda shaydo bulbullar,
Marmardan hovuzli kavsardek suvlar,
Tahayyur aylabon shoshdim, yoronlar.

Ul qaro bog' ichra ko'rdim bir chaman,
Ajoyib majliski, ko'rdim – anjuman.
Davra kirib ko'rdim: o'Itirmish chiltan,
Salom berib, qo'lin quchdim, yoronlar.

Hamma ovoz aylab, "Alayk!" dedilar,
Ishorat aylabon, "O'tgil!" dedilar,
Davra qurib, jomga sharob quydilar,
Menga yetgach, qo'lim ochdim, yoronlar.

Bilmadim, ko'pmi yo menga oz berdi,
O'zga olam boshqa bir ovoz berdi,
Ishq oldi ko'nglimni, dilga so'z berdi,
Oyoqdan-oyoqqa tushdim, yoronlar.

**Ё РАБ, ХАБАР БИЛАРМАНМИ,
ЁР, САНДАН!**

Булбулларни асир эттан гул хандон,
Ё Раб, хабар биларманми, Ёр, Сандан,
Етти иқлим менга кўринар зиндон,
Ё Раб, хабар биларманми, Ёр, Сандан.

Исфандиёр, Руинтоб, Рустам, Золинда,
Шом, Нажафда, Макка, Дамашқ элинда,
Арзи Курсда, Карбалонинг чўлинда,
Ё Раб, хабар биларманми, Ёр, Сандан.

Шароб ичиб, сархуш бўлиб, сакрасам,
Фанин жонин қийма-қийма тўғрасам,
Гўрўгидек тоғдан-тоқча учрасам,
Ё Раб, хабар биларманми, Ёр, Сандан.

Бир гул анқир гўзал ёрнинг боғинда,
Булбул ҳужум айлар сўлу согинда,
Байтуллоҳнинг Сафо, Марва тоғинда,
Ё Раб, хабар биларманми, Ёр, Сандан.

Шайх Санъондай узун ғамга улансам,
Шиблий каби туз-тупроқча белансам,
Каъба бориб, етти карра айлансам,
Ё Раб, хабар биларманми, Ёр, Сандан.

Юсуф каби зиндон ичра йигласам,
Жиржис каби жон йўлинда чоғласам,
Юнус каби Ҳаққа қуллук боғласам,
Ё Раб, хабар биларманми, Ёр, Сандан.

Maxtumquli, hushyor bo'ldim, uyg'ondim,
Uyg'ondim, oYtandim, tutashdim, yondim,
Ma'no bozorinda hayotga do'ndim,
Shirin g'azal to'nin bichdim, yoronlar.
Duo qilib, qo'lim ko'kka ko'tarsam,
Gul Farxordek qizil rangim so'l dirsam,
Qo'biz olib, ulug' na'ra choldirsam,
Yo Rab, xabar bilarmanmi, Yor, Sandan.

Iyso kabi xilvat tutsam samoda,
Idris kabi qulluq etsam ziyoda,
Xizr, Ilyos kabi kirsam zulmota,
Yo Rab, xabar bilarmanmi, Yor, Sandan.

Maxtumquli, oshiqlaring mastinda,
Xira ko'zi hayron bo'lar do'stinda,
Yetti yerda, to'qqiz falak ustinda,
Yo Rab, xabar bilarmanmi, Yor, Sandan.

ҲАҚДАН ЯНА ФАРМОН ЧИҚАР

Гар тутса ҳолимдан хабар,
Куруқ оғочдан қон чиқар,
Инсон шароримдан асар
топса, танидан жон чиқар.

Қорун қилиб молин адо,
сад жон истар – бўлса фидо,
Кун шамъидан бўлиб жудо,
нурин кўйиб, пинҳон чиқар.

Бир кўчада бўлсам мұхим,
дилга кетирсан қадри сийм,
Хар кўчаи вайронадан
сад ганжи бепоён чиқар.

Кўнглимга келган нақшлар
кўзларга пайдо бўлса гар,
Кўшулса кўп нодон агар,
комил бўлиб, мардон чиқар.

Ҳеч англамай зеру забар,
гар топса жазбамдан асар,
"Алиф"дан, "бе"дан бехабар,
ҳар дамда бир Қуръон чиқар.

Жабр этди Жамшид жонига –
ким, кирди маъдан конига,
Юз йил кириб поёнига,
на Золу на Луқмон чиқар.

Мен ҳам, Фирғоний, ул қадар
аклимини қўлдим дарбадар,
Бир бехунар топса хабар,
пар боғлабон осмон чиқар.

Махтумқули, оз айла сўз,
барча қолар тоғу денгиз,
Тупроққа тўлса ушбу кўз,
Ҳақдан яна фармон чиқар.

HAQQA AYON ERDI HOLIM

Tengu to'shim – bo'z yigitlar,
Har kim bir ishga ulashdi.
Haq har kimga bir yo'l berdi,
Har kim bir burchga talashdi.

Kimlar kirdi Haq yo'liga,
Yaxshilik tushdi fe'liga,
Kim qilich oldi qo'liga,
Choldi, Islom dinin ochdi.

Nor-bedovli beklar, xonlar,
Otlansa, to'lar maydonlar,
Urdi eshik, to'kdi qonlar,
Qochoqlar boshindan kechdi.

Biz istadik ulug' yoron,
Nasib bizni etdi hayron,
Kim ketdi Eron, Turon,
Kim Isfahon, Tabriz oshdi.

Haqqa ayon erdi holim,
Xalqda bilgan – bo'lmas ma'lum,
Maxtumquli, mening yo'llim
Ui do'stlardan ayro tushdi.

BILGAN BORMI, YORONLAR

Ishq yo'lin havas aylab,
Kelgan bormi, yoronlar?
Dardimni bayon etsam,
Bilgan bormi, yoronlar?

Bo'lmisham mastu shaydo,
Hazor pesha, sad-savdo,
Olamda menday rasvo
Bo'lgan bormi, yoronlar?

Tashim dard, ichim biryon,
Etarman nola, giryon,
Mendayin mastu hayron
Qolgan bormi, yoronlar?

Yolg'on dunyoda yayrab,
Kezarmen kulib, o'ynab,
Ishq matbaxinda qaynab,
O'lgan bormi, yoronlar?

Ishq duch kelsa bir mardga,
Xok bo'lar, do'nar gardga,
Mendayin o'zin dardga
Solgan bormi, yoronlar?

Tob etmayin zulmga,
Bordi holim o'limga,
Yig'lamayin holimga,
Kulgan bormi, yoronlar?

Maxtumqli jon cheksa,
Rahm etmaslar, yosh to'ksa,
Ishqing yo'linda, yo'qsa,
Tolon bormi, yoronlar?

DASTI OTAMNING

(*Marsiya*)

Oltmisht yoshda, navro'z kuni, luv yili,
Turdi ajal, yo'lin to'sdi otamning.
Bu dunyoning ishi shunday mish, balli,
Umrining tanobin kesdi otamning.

Molu davlatlarga ko'ngil qo'ymadni,
Bu jahonning ishratini suymadni,
Eski sholdan ortiq po'shish kiymadni,
Oxirat uyi bo'ldi qasdi otamning.

Derdi: dunyo turmas, umri boqiy yo'q,
Kunduz ro'za, kecha bo'lqa, uyqu yo'q,
Munkir bilmas, muxlislarning shakki yo'q,
Payg'ambar dastidir dasti otamning.

Ko'rmasam, so'zlamam xayolan chandon,
Maqsudiga yetar, yuelingan chindan,
Yarmisi malakdan, yarmisi jindan,
-Mujovirsiz bo'lmas usti otamning.

Nuqabo der: uch yuz eran uchrashdi,
Chiltanda otamga nazaram tushdi,
Nujabo borsam, hafttanlarga qorishdi,
Abdollardir chin payvasti otamning.

Olam ichra odam qolmas, ot kezar,
Bu sirlardan jahon xalqi yot, kezar,
Joni jannat ichra, ko'kda shod kezar,
Yerda xushvaqt yotar po'sti otamning!

Maxtumqli, pinhon siring bor ichda,
Komil topsang, qil qullug'in sarishta,
Mahshar kuni g'amsiz kirar behishta –
Har kim chindan bo'lqa do'sti otamning!..

OTA MARSIYASI

Falak, izlar edim, sen duchor bo'lding,
Ko'zimning nuroni – Ozodim qani!
Yuragim sug'urib, saklarga berding,
Shahrimning sultoni – Ozodim qani!
Imomsiz qolgandir masjid-mehrobim,
Chiqmadi nur sochib ul mohitobim,
Yolg'iz qoldim, sel olibdir atrofim,
Ko'nglimning ummoni - Ozodim qani!
Shakar edi, zahar bo'ldi so'zlarim,
Za'farondek sarg'ayibdir yuzlarim,
Quvvat ketdi, g'uborlandi ko'zlarim,
Minbarim azoni – Ozodim qani!
To'rt faslim o't bo'ldi, tog'lar eridi,
Tiriklar uchdiyu o'lik yuridi,
Ketgan borib, Haq rahmatin ko'radi,
Elimning zaboni – Ozodim qani!
Tuproqlar sel bo'ldi, sellar gum bo'ldi,
Xumlar jom bo'ldiyu jomlar xum bo'ldi,
Havaslar ya's bo'ldi, pesham g'am bo'ldi,
Yuragim oromi – Ozodim qani!
O'liklar tirilib, arzga bordilar,
Haqdan bir kalomni chandon so'rdilar,
Ko'p yolborib, "Qo'ybor!" deya turdilar,

O'lik-tirik davroni – Ozodim qani!
Kofirlar bo'libdir yig'lab musulmon,
Haqqa yolboribdir Xizr, Sulaymon,
Bug' bo'lib o'rلان ko'kka, boq, ummon,
Go'klan pahlavoni – Ozodim qani!
Armonim yo'q, falak, bir savash qilsam,
Yo yiqsang, bosilsam, yo boshing olsam,
Saklarga osh aylab, bozorga solsam,
Bog'imning rayhoni – Ozodim qani!
Qulqlar eshitgach, bari kar bo'ldi,
Tog'lar erib oqdi, toshlar yer bo'ldi,
Mullolar Qur'onsiz, pirlar ko'r bo'ldi,
Sohiblar Qur'oni – Ozodim qani!
Zamin yuzin siyoh tumon aylading,
Aytgil, falak, kimni omon aylading,
Firog'iyni, boq, beamon aylading,
Nomusim, iymonim – Ozodim qani!..

YO RAB, QULAMASMI BUYUK TOG'LAR, HEY!..

Qismat bo'limas, ketsam uzoq yo'llarga,
Nasib qo'ymas, ketar yo'lim bog'lar, hey!
Hayron Majnun bo'lib chiqay cho'llarga,
Borib maskan tutay sizni, tog'lar, hey!

O'yin bilan o'g'onlikning damindan,
Yetib keldim komillikning jamindan,
Ko'nglim larzon bo'ldi dunyo g'amindan,
Tutdi siynam parcha-parcha dog'lar, hey.

Qayta-qayta o'g'onlikning royindan,
Yetib keldim komillikning poyindan,
Botdi boshim, chiga bilmam loyindan,
Yodga tushar burun kezgan chog'lar, hey!

Johillikda chor tarafga otishgan,
Bilmaslikda hamma ishga qotishgan,
Ojiz qolib, qarilikka yetishgan,
Dardlar chekib, o'z-o'zidan yig'lar, hey!

Ma'no olgan Maxtumquli so'zindan,
Fikra tushar, yoshlар oqar ko'zindan,
Hamma narsa tag'yir topar O'zingdan,
Yo Rab, yig'ilmasmi buyuk tog'lar, hey!

SENDAN SO'NGILARGA YODGOR BO'LAR!

Yaxshilikda o'zin elga tanitgan,
Olqish olib, darajasi zo'r bo'lar.
Yomon bo'lib, yaxshilikni unutgan,

Izzatin yo'qotar, itdan xor bo'lar.

Mungli bo'lar murodiga yetmagan,
Zalil bo'lar Haq amrini tutmagan,
O'z rizqiga hech qanoat etmagan,
Ko'zin tikar kas oshiga, zor bo'lar.

Har kim yomonlasa tengi-to'shini,
O'zi mushkul etar oson ishini,
Kim tark etsa aql bilan hushini,
Qilar ishin bilmas, sharmsor bo'lar.

Murodi kech bo'lar yo'li yang'ilgan,
Beixtiyor bo'lar qo'li tang'ilgan,
Kurashda yig'ilgan, jangda yengilgan
Ichi to'la nomus bilan or bo'lar.

G'ayrati kam bo'lar gavhari ozning,
Qiymati past bo'lar motamda sozning,
Uyiga borsangiz bir beniyozning,
Ko'kragi qisilar, ko'ngli tor bo'lar.

Kim baloni sotib olsa boshiga,
Rashk etib, raqiblar kechar tashiga,
Ruju' qilsa kim bajarmas ishiga,
Savdosidan kela bilsa, er bo'lar.

Keyin tavba etmas haq yo'ldan ozg'on,
O't yoqsang, qaynamas bir quruq qozon,
Fahm eting, har yerda bir fe'li yomon,
Yovuz musallatga sazovor bo'lar.

Xazonga aylandi umrimning guli,
Nazarin past tutar eldan, bergili,
Beiqbol, yoziqli, yomon ko'rguli –
To'qnash kelsa, bir yomonga yor bo'lar.

Olda-ortda ko'rsang har kas g'ulomin,
Undan ayamagin Tangri salomin,
Kim o'qib, unutsa, Haqning kalomin,
Qiyomat kun ikki ko'zi ko'r bo'lar.

Holi mushkul bo'lar kuyib yonganning,
lymoni shikast yer harom yeganning,
Qasddan ro'za, namozini qo'yganning
O'zi kofir bo'lib, joyi nor bo'lar.

Maxtumquli, so'zla har ne bilganing,
O'zingga oid bil aytgan o'laning,
Tarashlab, porlatgil dilga kelganing,
Sendan so'nggilarga yodgor bo'lar!

IYMON PAYDO

Kelsa navro'z olamga, rang qilar jahon paydo,
Bulutlar ovoz urib, tog' qilar tuman paydo,
Bejonlarga jon kirib, etarlar dahon paydo,
Ko'karmagan giyohlar ko'karib ravon paydo.
Etarlar hayvonotga ham sud, ham ziyon paydo.
Yer yuziga yoyilib, yurarlar nihon-paydo,
Vobasta dahon qushlar qilarlar zabon paydo.
Cho'l tarafin berkitib, dar ochar suvga xarchang,
Zamin sabzazor bo'lib, tanidan ayrilar zang,
Jonivorlar mast bo'lib, go'yo ichmish aroq, bang,
Har ashyoning o'ziga o'z ovozi bo'lar gang,
Sabza ichra sanduwoch yuz tilda qilar ohang,
Zamin xizrpo'sh bo'lib, gul ochibdir rang-barang,
Xurujga kelib olam, qilarlar fig'on paydo.
Surudu sado birla jahon yuzi oboddir,
Bo'lma surudga mag'rur, oqibati barboddir,
Haq ishqinda zinda jon, biling, boqiy hayotdir,
Har tandaki ishq yo'qdir, ro'zi azal mamotdir,
Yoz o'tguncha Yeru Ko'k kundan-kunga ziyoddir,
Bir hashri qiyomatdir, bir yavmi arosatdir,
Dahr ichra bo'lar har dam, jahon ichra jon paydo.
Zarbofga zavqing qo'yma, baqo yo'qdir davlatda,
Umrinchi yelga berma, sen bu dorul-mehnatda,
Yetar senga erta-kech, ne yozilsa qismatda,
Joningga jafo aylab, buncha kezma hasratda,
Savob yaxshi amalda, yoxud yaxshi niyatda,
Olam barcha xizmatda, odam yotar g'affatda,
Hosiling otash bo'lgay, aylasang yomon paydo.
Maxtumquli, yig'larman bu baxti siyohimdan,
Qo'rqarman jon ofati – qo'l-oyoq guvohimdan,
Umidim hosil bo'lmas, bu umri tabohimdan,
Jon kuydi jasad ichra, bu otashi ohimdan,
Qo'lim cho'zib, tilarman hojatim Allohimdan,
Bandaman, umid shulki Ul karamli Shohimdan,
Aylagay arosatda gul kabi iymon paydo.

BARCHA ISH HAQNING KORIDIR

Yigit ko'ngliga xush yoqqan
Otning ko'rki - raftoridir.
Elga, ulusga xush kelgan
Osh, qilich – er guftoridir.

Ortingga boq, olding ko'zla,
Xush so'zing ayt, qahring gizla,
So'zlay bilsang, yaxshi so'zla,
Xalq yomonning bezoridir.
Dunyo daroz, umr qolmas,

Ajal kelsa, chora bo'lmash,
Ne ish bo'lar – odam bilmas,
Barcha ish Haqning koridir.
O'tar davron, bermas solim,
Bu kun yomon, dema, holim,
Munda navbat sursa zolim,
Erta Haq g'arib yoridir.
O'z erkim bilan so'z demam,
Kelajak rizqqa g'am yemam,
Jahonda bor ishdan yomon –
Bir mo“minning ozoridir.
Anglar kishi duch kelmasa,
Sirlasharga yor bo'lmasa,
Yil-kunda qadr qolmasa,
So'z ham ne dardga doridir!
Maxtumquli, sen dam-badam
Oxirat sari ur qadam,
Yaxshi-yomon – barcha odam
Ajalning giriftoridir.

YOMG'IR YOG'DIR, SULTONIM!..

Seningdek Qodirdan tilak tilarman,
Rahm aylabon, yomg'ir yog'dir, Sultonim!
G'aribman, g'amginman, nolish aylarman,
Rahm aylabon, yomg'ir yog'dir, Sultonim!

Qodir Alloh, to'kkil nusrat boroni,
Ekining hamdasti, yerning yoroni,
Yeru ko'kning, Arshu Kursning Subhoni,
Rahm aylabon, yomg'ir yog'dir, Sultonim!

Bulbullar mast bo'lsin, olam evrilsin,
Qayg'ular daf' bo'lsin, g'amlar sovrilsin,
No'shirvon davridek jahon yayrasin,
Rahm aylabon, yomg'ir yog'dir, Sultonim!

Rahmating eshigi Arshdan ochilsin,
Nuring inib, yer yuziga sochilsin,
G'ubor ko'chsin, olam gardi yuvilsin,
Rahm aylabon, yomg'ir yog'dir, Sultonim!

Olam taqdir ko'zlar – Haqning farmoni,
Jahonni serob et, ketsin armoni,
Sendan bitar dardlilarning darmoni,
Rahm aylabon, yomg'ir yog'dir, Sultonim!

Bechora bandaman, ne bordir menda,
Raiyim – Sen, Rahmon – Sen, karam-kon Senda,
Karaming bo'lmasa, qoldik armonda,
Rahm aylabon, yomg'ir yog'dir, Sultonim!

Dargohdan tilanar nolishli qullar,
Munojot aylabon ochilar tillar,
Yomonlik daf' bo'lib, yayrasin ellar,
Rahm aylabon, yomg'ir yog'dir, Sultonim!

Maxtumquli, ishqing aylar iroda,
Ishqingni komil et, qo'yma aroda,
Yetkazgil maqsada, ma'shar muroda,
Rahm aylabon, yomg'ir yog'dir, Sultonim!

RO'ZU SHAB NOLISHIM SHULDIR XUDOGA

Yo Ahmadshoh, yerda tarqalib choving,
Oting osmon ketar – Arshi a'loga.
Kelgan navkaringdir, kelmagan oving,
Buyuklik zinasin top poya-poya.

Eronga qilich ur, yurut sipohi,
Boshingda bo'rk bo'lsin – davlat kulohi,
Humoyun tog'inda sherlarning shohi,
Go'yo bir nahangsen mavji daryoga.

Beshalarning ov izlagan sherisan,
Rumiston baynisan, devning birisan,
Zol o'g'lining olmos paykon-tirisan,
Gushtasp o'g'li kabi zidsan baloga.

Olding Eron bo'lsa, orting Turondir,
Ishingga do'st xushvaqt, dushman hayrondir,
Iqboling ochilar, ishing davrondir,
Marhamat nazaring solsang bir joga.

Firog'iy der: rivojlantir, dinni sen,
Shohlarning shohisan, islomning zayni,
Amringga mute' et Eron zaminni,
Ro'zu shab nolishim shuldir Xudoga.

BILDINGIMI?..

Qalam olib, nomani go'ndarganim bilingmi?
Afsun urib, Hudhudni indirganim bilingmi?
Arsh ustiga ko'tarib, mindirganim bilingmi?
To'rt kecha, uch kun yig'lab, tindirganim bilingmi?
Markab mingan lysodek yeldirganim bilingmi?

Majnun kabi sahroda yig'lay-yig'lay kezganim,
Ko'z yoshimni marjonday tizim-tizim tizganim,
Varqo kabi Gulshodam o'lib, umid uzganim,
Jo'shqin bo'lib ishq o'ti, qaynab-qaynab qizganim,

Shibliy kabi bir tog'ni yondirganim bildingmi?

Hudhud kabi Farangdan Chin-Mochinga borganim,
Bog' ichinda Bilqisning sochin ochib ko'rganim,
Sulaymonning taxtindan so'zlab, xabar berganim,
Qush qo'nsin deb boshimga, bulbul kuyin qurganim,
Chorshanba kun chosht vaqt vaqt ko'ndirganim bildingmi?

Surohning orqasinda Majnun qurdi jodani,
Bismilloh deb boshladi, chaqirdi ustodini,
Haqdan g'ayri bir kimsa eshitmadi dodini,
Qirq oshiq na'ra tortib, shu'lalatdi o'tini,
Ko'z yoshimdan suv olib, so'ndirganim bildingmi?

Shirvonxonning savdosi, ne ajoyib savdodir,
Qil ko'prikan toydirsa, qiyomat kun rasvodir,
Yuz yigirma saf qurib, har safda bir g'avg'odir,
Oshiqlik bir – jo'shqinlik, oqmas toshqin daryodir,
Bir jur'adan qirq oshiq qondirganim bildingmi?

Yetilmamish shunqorim, qamish qanot, oq turpoq,
Dunyo meni toydirdi, bir yonim qildi urpoq,
Jonon jigarim tilib, tortar qon, qo'ymas tupoq,
Har tikandan yuz shona, har qirq guldan bir yaproq,
Tog'u toshni aylanib, undirganim bildingmi?

Maxtumquli so'zlagay: to'qqiz falak Zuhrosi,
Yetti yulduz qardoshi, Oyning, Kunning porasi,
Nuri diydam yaktosi, ko'zim oqu qarosi,
Obi Zamzam chashmasi, Safo-Marva arosi,
Sulaymondek ahdimni do'ndirganim bildingmi?

CHIN BEDOVLAR MAYDONINDA BILINAR

Eshak o'zin kam deb bilmas bedovdan,
Qiymat bersang, ot yoninda bilinar.
Bedov degach, bo'lmas hamma bedov teng,
Chin bedovlar maydoninda bilinar.

O'g'lonlikda bilmas eding, bek eding,
Yomonga hech yoqmas so'zing, o'guting,
Orif bo'lsang, aslin so'rma yigitning,
Adabinda, ikrominda bilinar.

Bu jahondan to'ymas ko'zing, ser bo'lmas,
Har tulkidan yo'lbars bo'lmas, sher bo'lmas,
Yigit degach, hamma yigit bir bo'lmas,
Bo'z yigitlar mehmoninda bilinar.

Davlat qo'nsa bo'z yigitning boshinda,
Himoyatli eli kerak qoshinda,

Yigit o'zin ma'lum etar ishinda,
Qilichinda, zaboninda bilinar.

Maxtumquli, g'ariblarning ko'z yoshi
Tog'larni yondirib, eritar toshi,
Faqirga jabr etgan zolimning ishi
Ro'zi mahshar devoninda bilinar.

BILMADIM, YAQINMI OXIRZAMONA

Ko'nglim aytar, do'stlar, aylayin bayon,
Bilmadim, yaqinmi oxirzamona.
Dunyo uchun shariatni tashlabon,
Bilmadim, yaqinmi oxirzamona.
Mullalar ilmiga etmadni amal,
Shariat ishiga aylamay jadal,
Fe'llimiz buzilib, ko'paydi kasal,
Bilmadim, yaqinmi oxirzamona.
Muftilar mol olib, rivoyat berar,
Nohaq pulni olar, haqni kuydirar,
Fe'llari buzilib, fasod ko'payar,
Bilmadim, yaqinmi oxirzamona.
Rais bo'lsa, bechoradan pul olar,
Bermasa, bo'yniga qil arqon solar,
Gunohlar ko'payar, shariat qolar,
Bilmadim, yaqinmi oxirzamona.
Eshonlari riyo aylar namozin,
G'aflatda o'tkazar qish bilan yozin,
Yolg'on so'zlab, eldan olar niyozin,
Bilmadim, yaqinmi oxirzamona.
So'filer nafs uchun malla to'n kiyar,
Shubhali taomni halol deb, yeyar,
Shayton fe'li bilan karomat deyar,
Bilmadim, yaqinmi oxirzamona.
Shayx deganlar nazr ustinda urishib,
Bir pul uchun, zan, farzandga so'kishib,
Avliyo qoshida mundoq bo'lishib,
Bilmadim, yaqinmi oxirzamona.
Xo'jalar faxr etar asli zotini,
Qiyom Isomiddin qo'yib otini,
Falon kas xo'ja deb xom avlodini,
Bilmadim, yaqinmi oxirzamona.

Kadxudo bo'lganlar to'g'ri so'zlamas,
Pora olar, lekin Haqni ko'zlamas,
Nohaq guvoh bo'lar, da'vo tinglamas,
Bilmadim, yaqinmi oxirzamona.

Boylarda qolmadi xayru saxovat,
Dunyo deb kezarlar, bo'imas farog'at,
Hariblar boylardan ko'rmas kifoyat,

Bilmadim, yaqinmi oxirzamona.

O'g'li xushro'y bo'lsa, etarmishlar shod,
Go'yoki davlati bo'lgandir ziyod,
Kun-kundan jahonda ko'paydi fasod,
Bilmadim, yaqinmi oxirzamona.

Qiz-juvonda yo'qdir hayodan asar,
Yigitlar qiz bilan o'ynashib kezar,
Yomon ish ko'paydi kun kundan badtar,
Bilmadim, yaqinmi oxirzamona.

Zamona ishlari yomon bo'libdir,
Jahon ichra fasod ishlar to'libdir,
Fe'llimiz aynibon, ranglar so'libdir,
Bilmadim, yaqinmi oxirzamona.

Boylar zakot bermay, bo'libdir sudxo'r,
El ichinda ko'payibdir hasadkor,
Umr o'tib, g'aflatda bo'libmiz mag'rur,
Bilmadim, yaqinmi oxirzamona.

Gunohlar ko'p bo'lib, ozaydi savob,
Qo'rqaman, bu jahon bo'lgay deb xarob,
Kasb etib sotarlar arog'u sharob,
Bilmadim, yaqinmi oxirzamona

Maxtumqli, muncha qilmoq hikoyat,
Oqillarga, shoyad, bo'lgay kifoyat,
Dunyoning ishiga yo'qdir nihoyat,
Bilmadim, yaqinmi oxirzamona.

KEL, KO'NGLIM, SIDQILA YOLBOR ALLOHGA

Kel, ko'nglim, sidq ila yolbor Allohga,
Yaratgandan hech yashirin ish bo'lmas.
Rizq bir muqaddardir shohu gadoga,
Qalam birdir, bunda yozgan besh bo'lmas.

Bir nechalar yo'rtar kecha yotmayin,
Birov yotar o'ydan jafo tortmayin,
Taqdiri azaldan hargiz ortmayin,
Kezgan ortiq bo'lib, yotgan bo'sh bo'lmas.

Bir bo'z yigit yolg'on dunyoga kelsa,
Qiliq, qilich, nonu dasturxon bo'lsa,
Foni yurtda obro'y ham iyemon bo'lsa,
Yetmish, sakson, yuzdan ortiq yosh bo'lmas.

Kimlardir davlatmand, kimlardir g'arib,
Kimlar-chi, xayr etib, zakotin berib,

Kimlari umrinda non deya horib,
Kilmardadir yostiq, to'shak, osh bo'lmas.

Maxtumquli, bu kuningga shukr ayla,
Allohning qudratin ko'rib, fikr ayla,
Rizzq uchun g'am yema, Haqni zikr ayla,
Azalda yozilgan sendan tash bo'lmas.

ADOLAT YAXSHI

Aslo odamzodga achchiq so'z qilmang,
Faqiru miskinka dalolat yaxshi.
Baxilga uchramang – kular yuz bo'lman,
Ishni bitirmoqqa kifoyat yaxshi.

Yetimni ko'rganda kular yuz bo'lgil,
Qo'ldan kelsa, unga taom-tuz bergil,
G'amginni ko'rganda shirin so'z bergil,
Chorasiz qullarga himoyat yaxshi.

Yigit uldir, so'zga aylasa amal,
Qo'ldan kelmas ishga etmasa jadal,
Allohning amriga qilmagil badal,
Bekka – saxo, shohgaadolat yaxshi.

Hariblik bir darddir – odam o'Idirmas,
O'Idirmas, hayotda lekin kuldirmas,
Bo'riga ajzini it ham bildirmas,
Albatta, dushmanga siyosat yaxshi.

Maxtumquli, shukr, shirin til berdi,
Daraxtlar ko'karib, samar, gul berdi,
Go'ro'g'li Rayhonga qanday yolbordi? –
"Omonliq" deganga diyonat yaxshi.

YIG'LARMAN

Ey yoronlar, umrimdan
Kechdi deya yig'larman.
Ketdi aqlim o'rindan,
Shoshdi deya yig'larman.

Ketgan kelmas yo'lindan,
Qaytmas yomon fe'lindan,
Diyonat xalq qo'lindan
Uchdi deya yig'larman.

Hozir bizning zamonda
Yomon so'zlar zabonda,
Zulm ishlari jahonda

Jo'shdi deya yig'larman.

Bu ayyomda badkorlar
Yuz til bilan aldarlar,
Qani, ne-ne dildorlar,
Kechdi deya yig'larman.

Necha sodda teng-to'shlar
Shayton qilg'in boshlar,
Yuz o'girib qardoshlar,
Qochdi deya yig'larman.

Ko'ring falak o'yinin,
Uzar olamning bo'ynin,
Ne-ne jonlar yer qo'ynin
Quchdi deya yig'larman.

Maxtumquli der marda:
Dunyo – kishan, tan – parda,
Bir boshim sonsiz darda
Tushdi deya yig'larman.

NIYATIM KA'BADIR, XAYOLIM HAJDIR

Oltmis yashar, yetmish yashar so'filar,
Oz qolibdir oy-kuningiz botmoqqa.
Cho'l yerlarda tozi ko'rmas tulkilar,
Xayol etar yotgan sherni otmoqqa.

Qarg'a aytar: "Yo'qdir mendayin shahboz",
Ming qarg'a yig'ilsa, lochin bo'lmas, rost,
Mitti kaltakesak kun qarg'ab nosoz,
Dam chekadir ajdarhoni yutmoqqa.

Oqsoq kiyik yuz bo'rsiqqa yettirmas,
Sher bolasi yuz tulkiga tuttirmas,
O'lik ilon yuz kalxatga yuttirmas,
Aql kerak bu ishlarga yetmoqqa.

Yetmish yashab, yod etmaslar tavbani,
Xurram bo'lib o'ynatarlar gahbani,
Munkirlar jam bo'lib, yiqdi Ka'bani,
Yazid ketdi og'ochlarin sotmoqqa.

Boqing bu ayyomni, ko'ring gardishni,
Faqirga zulm etmoq bo'ldi varzishi,
Haq yo'linda to'g'ri kezgan darvishni,
Qo'ymaydilar o'z holiga yotmoqqa.

Yuragim sabrdan ketdi, qarordan,
Yomon ishdir bug'z aylamoq er, yordan,

Ko‘p bezor bo‘libman bunday diyordan,
Majbur qoldim boshim olib ketmoqqa.

Maxtumquli aytar: baxtim bevajdir,
Nasibim, taqdirim, iqbolim kajdir,
Niyatim Ka’badir, xayolim Hajdir,
Ixlosim bor haj tavofin etmoqqa.

YAXSHI QAYSI, YOMON QAYSI, BILINMAS

Dardim ko‘pdir diyorimdan, davrimdan,
Xayr qaysi, ehson qaysi – bilinmas.
Zolimlarning jafosindan, jabrindan
Islom qaysi, iyomon qaysi – bilinmas.

Suhbatinda Haq kalomin so‘ylash yo‘q,
Majlisinda bir nasihat aylash yo‘q,
Halol qaysi, harom qaysi – saylash yo‘q,
Sud qaysidir, ziyon qaysi – bilinmas.

Xaloyiqda qiyofa yo‘q, ko‘rim yo‘q,
Boylarinda saxovat yo‘q, berim yo‘q,
Xotinlarda hayo, qizda sharm yo‘q,
Adab qaysi, arkon qaysi – bilinmas.

Kishining moliga ko‘zni soldilar,
Taassub-la dilga kiyna to‘ldirar,
Bir-birini nohaq holda o‘ldirar,
Najot qaysi, omon qaysi – bilinmas.

Maxtumquli, jon mehmondir, gavda – losh,
Yaxshiga do‘sit ko‘p, yomonga yo‘q qardosh,
Bu ayyomda bosh oyog‘dir, oyoq – bosh,
Yaxshi qaysi, yomon qaysi – bilinmas.

YOMONLAR YAXSHIDAN QOCHA BOSHLADI

Endi bildim zamonaning ozganin,
Yomonlar yaxshidan qocha boshladi.
Qaytib badnasllar aslzodadan,
Pisand etmay, to‘rga kecha boshladi.

Riyo bo‘ldi ko‘pning qilgan namozi,
Tangri hech biridan bo‘lmadi rozi,
Payg‘ambar o‘rnida o‘tirgan qozi,
Pora uchun qo‘lin ocha boshladi.

Shohlarda qolmadi hukmiadolat,
Bir pul uchun muftiy berar rivoyat,
Bil, bu ishlar – nishonai qiyomat,

Zolimlar tavbasiz o'ta boshladi.

Dodxohlar turubon, yuzin sarg'aytib,
Kim to'rasin topib, rangin qizartib,
Zolimlar mazlumga, sirtin qabartib,
Qamchisindan qonlar socha boshladi.

Mujtahid so'ziga amal bo'lmedi,
Munofiqlar Yaratganni bilmadi,
So'filer piridan ta'lim olmadı,
Dunyo uchun dindan kecha boshladi.

Bir guruh so'filer "so'fiman" deydi,
So'ramay, zolimlar taomin yeydi,
"Bizni yaxshi kishi desinlar" deydi,
Har eshikda xalqa qura boshladi.

Qariga aylandi biz ko'rgan yoshlari,
Oyoqqa aylandi biz ko'rgan boshlar,
Bemahal yuk bog'lab endi qardoshlar,
Oxirat azmiga ko'cha boshladi.

Oqil kishi g'amda yuragin ezib,
Dardining darmonin so'roqlab kezib,
Zamonaning fasod bo'lganin sezib,
Foniyan boqiyga ko'cha boshladi.

Ne asl beklarning navbatni o'tdi,
Soxtakorga, qaroqchiga so'z yetdi,
Dunyoda kim qolib, murodga yetdi? –
Muhabbat chirog'i o'cha boshladi.

Qozi bo'lgan bir javobda turmadi,
Tunlar mehnat tortib, kitob ko'rmadi,
Shariat yo'linda to'g'ri yurmadi,
Nafs uchun iymonsiz o'ta boshladi.

Maxtumqli aytar: borho yo'l tani,
Besh kun sinamoqqa yubordi sani,
Sendan burun o'tgan insonlar qani? –
Har kim navbatinda o'ta boshladi.

KELDI QIYOMATDAN NISHON

Topdi shuhrat xalq ichinda bu jaholatdan nishon,
Qoldi darvishlar dilinda dog'u hasratdan nishon,
Qolmadi mazlumlara hech rastu nusratdan nishon,
Sarbasar to'ldi jahona bu bad ofatdan nishon,
Tegdi olam ahliga yuz ming xijolatdan nishon,
Er bilarlar, kimda bo'lsa ul sharoratdan nishon,
Yodga solmas xayr ishin, topgan zalolatdan nishon.

Ne muruvvatdan asar bor, ne adolatdan nishon,
Shak emasdir, do'stlarim, keldi qiyomatdan nishon.

Qay kishi bid'atga botsa, oni, bas, er bildilar,
Mahshara munkir bo'lib, yo'q dunyoni bor bildilar,
Shar' ishin bad anglayib, xo'b ishni bad kor bildilar,
Sodiqlari xoin bilib, xoinlari yor bildilar,
Tome'lari qoni' deya, qoni'lari zor bildilar,
Kim shariat ahli bo'lsa, hajv etib, xor bildilar,
Munkiri murshid bilib, yolg'onne iqror bildilar,
Gumrohni taqvo sanab, taqyoni inkor bildilar,
Shak emasdir, do'stlarim, keldi qiyomatdan nishon.

Hurmat ahli bo'ldi ul kimning qo'linda sozidir,
Kim Kalom o'qusa, xalq yonida xor ovozidir,
Virdlari darvishlaring xilvatda xalq anbozidir,
O'rtada qizu juvon, dersanki, to'ydir, bozidir,
Sakrashar qizu kelin ustingga, go'yo tozidir,
Haq ishindan bexabar xalq ichra ba'zi qozidir,
Tobi'i jindir aning, haqqoki, shayton o'zidir,
Baski, do'zax joyidur, har kim bu ishga rozidir,
Shak emasdir, do'stlarim, keldi qiyomatdan nishon.

Tangri, Payg'ambar so'zindan bexabar bepirlar,
Fosiqin qozi bilib, noibni sulton derlar,
Har kishi, avval kelib ko'rsangki, "rishvat ber"lar,
Bog'labon bo'hton ila faqr ahliga taqsirlar,
Salla bog'lab boshiga, och bo'ri – so'fi, pirlar,
Aylabon xalq ustiga ko'p hiylai tazvirlar,
Gar halolu gar harom topsa, tiqarlar, yerlar,
Ro'zi mahshar Haq, Rasulga ne javobni derlar?! -
Shak emasdir, do'stlarim, keldi qiyomatdan nishon.

Aytaver, Maxtumquli, so'z birla darding har zamon,
Ne uchun zolimga navbat berdi bu davru zamon,
Ul sababdan ko'z ko'rib, eshitsa kim, kechdi gumon,
Aylabon bir-biriga da'voyi botilni hamon,
Arzimas bir mol uchun, shaksiz, berar qo'ldan iyomon,
O'zini er deb bilar, kim ortiq ish qilsa yomon,
Bu ko'ngil yuz shavq etar, nohaq uchun to'kmakka qon,
Gurbaning yetsa kuchi, qoplonga hech bermas omon,
Shak emasdir, do'stlarim, keldi qiyomatdan nishon.

O'LIM BAROBARDIR SHOHU GADOGA

Muhammad ummati molsiz bo'lmasin,
Molsiz bo'lsa, tuqqan qardosh yot bo'lar.
Qochar og'ang, ining, bo'lmas xotiring,
Quvonar dushmaning, do'sting mot bo'lar.

G'arib, oyoqyalang – xordir, xashakdir,

Bir ma'raka bo'lsa, o'rni poygakdir.
G'ariblar ot minsما، oti – eshakdir،
Davlatlilar eshak minsما، ot bo'lar.

Bir tilak tilasang, hojating bitmas،
Do'sting ixlos bilan marhamat etmas،
Ma'rakada aytgan so'zing joy tutmas،
Tinglamaslar, quruq so'zing bod bo'lar.

Kurash bir obro'ydir, urush bir dastdir،
Kishini kamsitgan – o'zi nokasdir،
Bir mo'minni g'iybat etmoq abasdир،
G'iybatchining qozongani o't bo'lar.

Maxtumqli, shukr aylagil Xudoga،
O'lim barobardir shohu gadoga،
Besabr qul tez yo'liqar baloga،
Sabrli qul bora-bora shod bo'lar.

KO'NGLIM

Uyg'on xobi g'aflatdan, ajalsiz o'lan ko'nglim،
Umid uzib olamdan, dargohdan tilan, ko'nglim،
Mard kerakki, chiqarsin bu botib qolan ko'nglim،
Tubsiz daryoga tushdi, ko'rganga kulan ko'nglim،
Jon foni, jahon foni, kafanga o'ran, ko'nglim،
So'z bilan iching farqli, qabz o'lib, do'lan ko'nglim.

Oimlar so'zin tingla, nasihatин ol, ko'tar،
Tur, Haqning dargohiga munojot qil, qo'l ko'tar،
Riyozatning yukini, uzun arqon sol, ko'tar،
Bu ish mardning ishidir, mardona tur, kel, ko'tar،
Komil poyiga bosh qo'y, yolg'onchidan el ko'tar،
Tavba qilib, bir pirning xokiga bulan, ko'nglim.

Ishqim bordir Majnundan oltmis hissa ziyoda،
Kuch-quvvatim bor, qirq yil dars aytarga
Farhoda, Yuragim yoqib o'tda, Xojamga borsam doda،
Karam daryosi jo'shib, yetkazarmi muroda? –
Qolsa, ko'ngil topilmas, chiqsa bu jon dunyoda،
Mard kerakdir olmoqqa bu g'arib qolan ko'nglim.

Sahar turib, duo qil, "Omin!" desin farishta،
Ne bordir g'ofil yotib, behuda o'Itirishda،
Mulki jahon tutdirmas, aylasang ming sarishta،
Abdol jandasin kiyib, ket devona ko'rishda،
Yo'qsa, qolarsan tanho, g'amgashtayu sargashta،
Aytgan so'zingga fe'ling bo'lmasisin yolon, ko'nglim.

Maxtumqli, no'sh etdim, g'am bodasin ikki tos،
Uch icharga rag'bat yo'q, chun jondan bo'ldim xalos،

Boshimda sonsiz savdo, ichda "Vasvosil-xannos",
Keling, bir tadbir aylang, bu dardga, ayyuhannos,
Tiz cho'kubon, dam ursa, lyso, Xizr ham llyos,
Tirilmash, zinda bo'lmas, xud murda bo'lan ko'nglim.

YAXSHIDIR

Odam o'g'li, bu olamdan o'tguncha,
Ot chig'arib, obro'y olgan yaxshidur.
Quzg'unlarning soyasida yotguncha,
Burgut panjasida qolgan yaxshidur.

Benamoz qo'lindan taom ichmanglar,
Istanmagan yerda guftor ochmanglar,
Hargiz nomard ko'prigidan kechmanglar,
G'arq bo'lib, daryoda qolgan yaxshidur.

Xotiring ko'rkidir moyalar, narlar,
Ilmnning quvvati – mardona erlar,
Yolg'onchi – Allohnning dushmani, derlar,
Ammo o'z o'rnida yolg'on yaxshidur.

Maxtumqli aytar: so'zim tog' oshmas,
Nomard odam yo'ldoshiga qarashmas,
Musibatxonada kulmoq yarashmas,
To'ylar majlisinda kulgan yaxshidur.

OSHIQ AYTAR: "YO SUBHON!.."

Bani Odam surilar Hazor ostona sari.
Falak baqqol o'tirmish Bozor ostona sari.
Qaro yer og'zin ochar, G'oifildir odam, kechar,
Bulbullar istar – ko'char Bog'u bo'stona sari.

Nur ato, Bobo Darxon, Tegrasi daryo, qo'rg'on,
Bordi kori Bog'irg'on Ul Turkistona sari.
Haqdan rahmat yog'ilalar, Imoratlar yopilar,
Ketsang, Ka'ba topilar, Ul Rumistona sari.

Kunchiqardan kunbotar -Tarso, juhud ham totor,
Shaharlar qator-qator Mag'ribistona sari.
Oshiq aytar: "Yo Subhon, Mushkulim ayla oson!"
Shafoat ayla, yoron, Shul Dehistona sari!
Maxtumqli tillanar, Ko'zda yoshi sellanar,
Kunda ko'char – yo'llanar, Mozoristona sari...

HOSILING NEDIR SENING?..

Bormi bormoqqa joying, boshqa – Xudodan g'ayri?!
Bormaganing bormidir ro'yi siyodan g'ayri?!
Kezgancha charxning ostin jahonda jonlar chekib,

Ne talab bor senga bul jabru jafodan g'ayri?!

Haq etib, nohaq etib, yursang ko'zdan qon to'kib,
O'osiling nedir sening jurmu gunohdan g'ayri?!
Yeb-ichib, mahbub quchib, yotsang gar rohat ila,
Toating qani saning ro'yi siyodan g'ayri?!

Ko'z – go'zalda, nafs – yemak, til yana g'iypat bilan,
Shavkating sharr, boshda yo'q o'ylov, havodan g'ayri!
Avvali anglamadim, anglab so'zga yurmadim,
Bu baloda kimsa yo'q men benavodan g'ayri!
Fikr, ayla Maxtumquli, foniyya boq, ne ko'rding,
So'ngi yo'q, aldovi ko'p favtu fanodan g'ayri?!

XABAR BER!..

Turdi shoir bilan dardlashuv

Maxtumquli:

- Ul nimadir, yashil-qizil o'sadir?
Ul nimadir, oyog'i yo'q kezadir?
Ul nimadir, yetti daryo suzadir?
Shoir bo'lsang, shundan bizga xabar ber!

Turdi shoir:

- Ul ekindir, qizil-yashil o'sadir,
Ul ilondir, oyog'i yo'q kezadir,
U baliqdir, yetti daryo suzadir,
Bizdan salom bo'lsin, javob shundaydir!

- Ul nimadir, yoqasi bor, yoni yo'q?
Ul nimadir, qanoti bor, qoni yo'q?
Ul nimadir, odam yutar, joni yo'q?
Shoir bo'lsang, shundan bizga xabar ber!

- Ul kafandir, yoqasi bor, yoni yo'q,
Kapalakdir, qanoti bor, qoni yo'q,
Qaro yerdir, odam yutar, joni yo'q,
Bizdan salom bo'lsin, javob shundaydir!

- Ul nimadir, darvozasiz qal'adir?
Ul nimadir, derazasiz binodir?
Ul nimadir, bir-biridan a'lodir?
Shoir bo'lsang, shundan bizga xabar ber!

- Ul ko'nguldir, darvozasiz qal'adir,
Ul qabrdir, derazasiz binodir.
Ul oy-kundir, bir-biridan a'lodir.
Bizdan salom bo'lsin, javob shundaydir!

- Ul nimadir, yemadilar, to'ydilar?
Ul nimadir, qiyomatga qo'ydilar?
Ul kim edi, tovonidan so'ydilar?
Shoir bo'lsang, shundan bizga xabar ber!

- Ul diyordir, yemadilar, to'ydilar,
Ul namozdir qiyomatga qo'ydilar.
Nasimiyning tovonidan so'ydilar,
Bizdan salom bo'lsin, javob shundaydir!

- Ul nimadir, yetti o'lka kezadir?
Ul nimadir, belin bir zot ezadir?
Ul nimadir, odam kabi sezadir?
Shoir bo'lsang, shundan bizga xabar ber!

- Ul cho'pondir, yetti o'lka kezadir,
Ul qo'y erur, belin tayoq ezadir,
Bedov otlar odam kabi sezadir,
Bizdan salom bo'lsin, javob shundaydir!

- Ul nimadir, tuproq uzra surinmas?
Ul nimadir, odamlarga ko'rinas?
Ul nimadir, hech bir to'nga o'ranmas?
Shoir bo'lsang, shundan bizga xabar ber!

- Eranlardir, zalil bo'lib surinmas,
Ul balodir, kelsa ko'zga ko'rinas,
Yolg'on gurung oshkor bo'lar, o'ranmas,
Bizdan salom bo'lsin, javob shundaydir!

KIM BORDIRKI, FALAK BAG'RIN EZMAMISH!..

Sog'-salomat, sarmast bo'lib kezgan jon,
Dard-baloning birisindan ingrarlar.
Yo sovuqdan, yo issiqdan qurir qon,
Tan ustinda tabiblar bel bog'lalar.

Rizzq vakili kelar rizqing yo'q etib,
Ko'ksingni quritib, yo'ling berk etib,
Nafas farishtasi daming tugatib,
Yiling, kuning o'zga yurtga chog'lalar.

O'ksiklaring soch yoyarlar, bosh to'kib,
Yoru do'sting yig'lasharlar yosh to'kib,
Qardosh-tuqqan qatnagaylar osh to'kib,
Qo'nsa, ko'chmas yurtga qaror bog'lalar.

Xabar tushar: "Falon kimsa o'tdi" deb,
Chirog'i o'chdi, deb, kuni bitdi, deb,
Bu dunyodan u dunyoga ketdi deb,
"Alloh rahmat qilsin!" deya tarqarlar.

Kim bordirki, falak bag'rin ezmamish,
Rizqini qiyamamish, ko'nglin buzmamish,
Maxtumquli, tog', daryolar to'zmamish,
Bu dasturdir, ayrliliqqa yig'lalar.

OXIRZAMON ICHINDA!..

Ko'ngil, ne ish bitirding, kelding jahon ichinda,
Qolding dunyo g'aminda, yuraging qon ichinda,
Obod deya qo'l cho'zding, tagi vayron ichinda,
Tan tuproqdir, aylanmas javhari jon ichinda,
Rustam qumga qorilib, qoldi yakson ichinda,
Sen alarning yoninda qolmassan son ichinda.

Dunyolik deb choparsan, to ichingda dam bordir,
Dam ichingdan chiqqanda boshingda ming g'am bordir,
G'am ostinda yotarsan, na anga malham bordir,
To'ymas ko'zing, to'immoqqa bir hovuch xok-qum bordir,
Bu jahonda, odamzod, sendan g'ofil kim bordir?-
Qurtga, qushga nazar qil, kulli farmon ichinda.

Ey yoronlar, ul dunyo borgan bordir, kelgan yo'q,
O'lik tirik holindan xabar, xotir bilgan yo'q,
Charxi falak dastindan yig'lagan bor, kulgan yo'q,
Fikr qiling, qardoshlar, ko'hnalardan qolgan yo'q,
Yolg'onchining vafosi yo'qdir desam, yolg'on yo'q,
Dunyoga bel bog'lagan qoldi ziyon ichinda.

Yo lloho, Sen saqla qaroqchidan yo'llarda,
Sog'u so'lda sarsonlar qoldirmagin cho'llarda,
Ko'ngil dunyo ishqinda, harom so'zlar tillarda,
Men bir ojiz bandaman, kaminaman quillarda,
Ko'p gunohlar topibman oz fursatli yillarda,
Xijolatda qo'yimagil yaxshi-yomon ichinda!

Maxtumquli, aldaydi kelin dunyo bezanib,
Ko'nglingni moyil qilma, unga qarshi tuzanib,
Ne farog'at, yotarsan, qo'l-oyog'ing uzanib,
Ajal yotar oldingda, o'qin, yoyin kezanib,
Mahshar kuni boraver iymoningni qozonib,
Quruq kelding, bo'sh ketma oxirzamon ichinda!..

FONIYDIR BU YOLG'ON DUNYO

Kel, ko'nglum, kengash qilaylik,
So'zlamasang, fosh bo'lmassan.
Foniydir bu yolg'on dunyo,
Bir kun undan xush bo'lmassan.

Bir guldirsan, ochilarsan,
Bir kun so'lib, sochilarsan,
Ham tashlarsan, ham tishlarsan,
Yana bizdan tash bo'lmassan.

Haqning amridir, netarsan,
Biz uchun bir yon ketarsan,
Kelganni qarshi yutarsan,
Bir dam bizdan bo'sh bo'lmassan.

Avval do'stsan – kuldirarsan,
Bir oz o'tgach, yeldirarsan,
Bir kun bosib o'ldirarsan,
Boqiy qarindosh bo'lmassan.

Maxtumqli bilmish holi:
Bir kun yog'och ot minali,
Tavba deb, Haqqa do'nali,
Bundan keyin yosh bo'lmassan.

IYMONDAN O'ZGASI HECHDIR, YORONLAR!..

Namozxon darvishlar, davlatli boylar,
Falakning gardani kajdir, yoronlar!
Minnatli o'g'ilgan namoz qabulmas,
Davlatga tayanmang, puchdir, yoronlar!

Qisilsa nafaslar, sarg'aysa yuzlar,
Qurisa dudoqlar, to'xtasa so'zlar,
Ko'karsa tirnoqlar, oqarsa ko'zlar,
Iymondan o'zgasi hechdir, yoronlar!

Asling hovuch tuproq, dam bir nafasdir,
O'zingga bir qara, ishing xabasdir,
Jasad bir manzildir, tan bir qafasdir,
Jon bir – ko'zi bog'li qushdir, yoronlar!

G'ofil bo'lmanq, dunyo kelgan ketarlar,
Bunda xushvaqt bo'lmanq, bordir batarlar,
Chekilar karvonlar, yurur xatarlar,
Bir izi uzilmas ko'chdir, yoronlar!

Ajal yoqang tutar, kuygan bag'irdir,
Ketgan qaytib kelmas, bu bir taqdirdir,
Manzillar yiroqdir, yuklar og'irdir,
Ertaroq qo'zg'oling, kechdir, yoronlar!

Qutularsan, Haq yo'linda jon bersang,
Mulla bo'lar, bir g'aribga to'n bersang,
Soya bo'lar, bir muhtojga non bersang,
Bir ochni to'ydirmoq – hajdir, yoronlar!

Bu dunyo deganing ikki varoqdir:
Yarmisi qarodir, yarmisi oqdir,
Bir kecha tush ko'rding, davomi yo'qdir,
Dunyoning timsoli tushdir, yoronlar!

Maxtumquli, bo'yin bergil bu amra,
Molga mashg'ul bo'lib, qolmagil gumrah,
Yuz yillik tadorik – besh kunlik umra,
Fikr aylang, bu nechuk ishdir, yoronlar!

OQIL ULDIR, MAYL ETMASA DUNYOGA

Kech, ko'ngil, dunyodan, aylama havas,
Foniydir, hech kimga poyoni bo'lmas!
Jon qushi bulbuldir, taning – bir qafas,
Bir kun uchar, doim turgoni bo'lmas.

Bir nechani shohlik bilan shod etib,
Shahriyor deb, alam ichra yod etib,
Ajalning dastidan bir kun dod etib,
Ketdilar barisi, yurgoni bo'lmas.

Insu jinga shohlik etgan Sulaymon,
Jamshidu Iskandar, qani Nushirvon?
Qani Haq habibi – ul faxri jahon?
Ketdi bari, hargiz gumoni bo'lmas.

Qolmadi Doroing, na Shahriyoring,
Qani ul Gulchehra, siymin uzoring?
Qani shohsuvoring, zarrin Hisoring,
Hech birining nomu nishoni bo'lmas.

Necha mursal kechdi, necha ming nabiy,
Necha bolig' kechdi, necha ming sabiy,
Hosil bo'lib har birining matlabi,
Foniy ichra boqiy qolgoni bo'lmas.

Kimni g'aniy qildi, kimlarni halloj,
Yo'qsilni boylarg'a ayladi muhtoj,
Kelsa, ajal bodi, bo'lar noiloj,
Ketgusidir, yaxshi-yomoni bo'lmas.

Molu dunyo berib, necha ming g'ani,
La'ilu javohirdan bo'lib maskani,
Ketdi, qo'yib qasru ko'shku ayvонни,
Borgandan so'ng, qaytib kelgoni bo'lmas.

Dunyoga kelganning bari yo'q bo'lar,
G'ofil odam bilmaslikdan aldanar,
Yiqqanining barisi dunyoda qolar,

Hech bir odam olib borgoni bo'lmas.

Qomati sarvdek nozik badanlar,
Zebu zanaxdonli g'uncha dahانلار,
Gul yuzli parilar, siymin zaqanlar,
Olamda shod bo'lib kulgoni bo'lmas.

Yo'q vafosi, do'stlar, fonyi dunyoning,
O'lguncha tark etma xayru ehsoning,
Borgach, so'ng kelmoqqa yo'qdir imkoning,
Inon, bu so'zlarning yolg'oni bo'lmas!

Oqil uldir, mayl etmasa dunyoga
Sidq ila sig'insa qodir Allohga,
Maxtumquli, bir surati zeboga
Boqmagil, ularning poyoni bo'lmas!..

AZIZ SUBHONA KELDING

Bu naqldir, odamzod, sen bu makona kelding,
Avval otang belindan sizib nihona kelding,
Otadan ena borib, bir qatra qona kelding,
Enada surat bo'lib, bu shirin jona kelding,
To'qqiz oyni o'tkazib, enib jahona kelding,
Emib onang sutini, yo'rgakli to'na kelding.

Yaratgan qudratindan tish bilan dahon berdi,
So'zlamoqqa so'z bilan dahonda zabon berdi,
Ko'ngling ketib har yona, turding, oyog'ing yurdi,
Bilding yaqin-yodingni, ko'zing dunyoni ko'rди,
Yetti-sakkiz yoshingda otang mulloga berdi,
O'qib Qur'on kitobin, ulg'ayib o'n-a kelding.

O'n besh yoshga borganda o'g'lonlikdan ajralding,
Qiz-kelinga mayl etib, ko'ngil berib, kuylanding,
Go'yo borib oq uyning to'rt toshiga aylanding,
Haqning farmoni bilan oxir bir kun kuylanding,
Yigirma yoshga bording, asbob ila shaylanding,
Bedov minib, sakratib, surib maydona kelding

O'ttiz yoshga borganda go'yo bir olg'ir shersan,
Dunyo g'ami boshingda, go'yo chopib-elarsan,
Dunyoga to'ymoq yo'qdir, bo'lguncha-bo'lsin dersan,
Ahli musulmon bo'lsang, o'lguncha halol yersan,
Qirqingda tavba aylab, bir murshidga qo'l bersang!
-Ko'nglingni birga bog'lab, aziz Subhona kelding!

Ellik yoshga borganda to'g'rilikda bo'larsen,
Go'daklikdan ayrilding, shevalikni bilarsen,
Har necha jafo cheksang, oxir bir kun o'larsen,
Besh vaqt namozing o'qib, Haqqa shukr qilarsen,

Oltmis yoshga borganda qariganing bilarsen,
Ekkan ekining pishib, o'roq-o'rmona kelding.

Yetmish yoshga kelganda qoning qochar yuzingdan,
Oq tishlaring to'kilar, shu'la ketar ko'zingdan,
Quvvat sendan ayrilar, kuching qochar tizingdan,
Hech kishi hazar etmas sening aytgan so'zingdan,
Sakson yoshga borganda ko'ngling kechar o'zingdan,
Ketar bo'lsang dunyodan, yaqosiz to'na kelding.

Maxtumquli, mehnatdir, har kim to'qsandan o'tsa,
Kam-kam kelar jahonga, agar yuz yoshga yetsa,
Hech kimdan madad bo'lmas, ajal yoqangni tutsa,
Ilymoningni qozonsang, yo'lingni ravon etsa,
Oxir bo'laring shuldir – taning yer bilan yotsa,
Eshigi, tuynugi yo'q qoronQu xona kelding!..

BEKLAR

Mard bilan nomardning ishi teng kelmas,
Nomardlar savashda ziyondir, beklar.
Nomard bo'z yigitning qadrini bilmas,
Nomardning har ishi vayondir, beklar.

Komil – bo'z yigitlar haqqini yemas,
Dunyo molin bersang, nomardlar to'ymas,
Nomard masalahatga – kengashga uymas,
Nomardning har ishi ayondir, beklar.

Bir otada olti ota suyi bor,
Bir nodonning yuz xiyollik o'yi bor,
Bo'z yigitlar qayga borsa, uyi bor,
Nomardning o'z uyi zindondir, beklar.

Davlat boshga kelsa, do'st-yorin ko'rmas,
Qazo kelsa, bag'rin yerdan ko'tarmas,
Haqdan deya hargiz iymon keltirmas,
Maxtumquli, shunday zamondir, beklar!..

AYRILSA

Qora toshli, sariq tuman bu tog'lar
Tuproq bo'lar, qora toshdan ayrilsa.
Sel bo'lib, to'lg'onib oqar buloqlar,
Chilla to'lib, qorlar qishdan ayrilsa.

Dunyoda bir g'avg'o uzoqdan bo'lar,
Ko'z xonasi qondan, qon yoshdan to'lar,
Qur'on ko'rmay kezgan pirlar och qolar,
El unutib, sari peshdan ayrilsa.

Ko'p aytarman: dunyo qoldi yomona,
Rahm etmas bo'ldi, boq, musulmona,
Lochinlar pir-pirab kelar osmona,
Harom o'lgan qo'zi-loshdan ayrilsa.

Zinokor siylamas elu yurtini,
G'ayri qochar, ko'rsa arning mardini,
Odam o'g'li ayta bilmas dardini,
Yurak yonib, chashmi yoshdan ayrilsa.

Nomard juvonparast, holi zabundir,
Mardni ko'rsa yig'lar, ko'zлari xundir,
Do'sti g'arib kelsa, mardlar majnundir,
Nomard do'st istamas, oshdan ayrilsa.

Yurt dardiga yarar elda mardonlar,
Nomard qochib borar, boqing, yoronlar,
Mol deya yurt kezar baxil-nodonlar,
G'amga botar, go'zal xeshdan ayrilsa.

Nomard-zanon gapda hech turqi bo'lmas,
Vazirlar nodondir, hech erki bo'lmas,
Kular yuzli yorning hech ko'rki bo'lmas –
Siyoh zulf, qaro ko'z, qoshdan ayrilsa.

Bozurgonlar mudom yo'lga bel bog'lar,
Nodon ketsa, yiroq ketsa, el chog'lar,
Maxtumquli Haqni yodlar, qon yig'lar,
Shoh-gadolar aqlu hushdan ayrilsa.

HAQ MAJLISI MAYDONIDIR

To'rtdir bu jonning zillati,
Sog'liq aning sultonidir,
Tan mulkining sar davlati,
tinmas, o'tar mehmonidir.

Nafs aylabon sarkashligin,
tan taxtining maydonida,
Ro'zi azal ruhing, yaqin,
shul ahdu shul paymonidir.

Bozorga bul kelgan kishi
ixlosini pok aylasin,
Qobil esa ixlosli qul,
mardonlaring mardonidir.

Desa bo'lar sad ofarin,
ruhin boqib, nafsin ezan,
Haq yo'l aning bozoridir,

Haq majlisi maydonidir.

Voy holiga, nafsin sevan,
jon deb esin ojiz qo'yan,
Ro'zi jazo yo'l dosh anga -
bad ishlarin pushmonidir.

Mard topmadim, qulluq etay,
yo'l topmadim, hajga ketay,
Bu ikki ish bu tan aro
bu joniming armonidir.

Maxtumquli, bir g'amzada,
toki bu dard birlan ketar,
Besh kun bu fonyi dunyada,
bir oshig'ing davronidir.

HAQDAN G'AYRI TAMOM ZIYON KO'RINAR

Bu dam g'animatdir, nechun bilmasmen,
Chiqsa dam, kirmog'i gumon ko'rinar.
Bizdan burun kelgan ko'chibdir tongla,
Yo'l uzoq, qorong'u, tumon ko'rinar.

Oql bo'lsang, ista bu yo'lda bir pir,
Rizqingga kafildir Alloh, Muqtadir,
Oltin-kumush, olmos, yoqut ila dur,
Haqdan g'ayri tamom ziyon ko'rinar.

Allohn ni unutib, aqling yitirma,
Har nafas ogoh bo'l, g'aflat ketirma.
Behuda, befoyda umring o'tirma,
Dunyo baqosizdir, ayon ko'rinar.

Xoja, sayyid, podsho – so'ralmas nasab,
Hashr-nashr bo'lsa, olarlar hisob,
Haromga azob bor, shubhaga itob,
Munda yaxshi, unda yomon ko'rinar.

Maxtumquli, o'qib bildim Qur'on dan,
Asar yo'qdur avval ketgan karvondan,
Go'rda yolg'iz yotajaging makondan,
Ey do'st, ilon bilan chayon ko'rinar...

ORIF BO'LSANG, SO'Z MA'NOSIN OCHARSAN

Mag'rur bo'lma sen bu qo'ngan yurtingga,
Bebaqodir, aylanmassan, ko'charsan.
Sog'i ajal davr-davr sunular,
Sen ham borib, bir davrda icharsan.

Bu rabotda bir tingan yo‘q, oqqan yo‘q,
Butun bozor, bir mustahkam do‘kon yo‘q,
G‘amxonadir, aniq manzil-makon yo‘q,
Bu makonga kelgan bo‘lsang, kecharsan.

Ayrliq yurakda dardu dog‘ingdir,
Tavba qil Allohga, yigit chog‘ingdir,
Umring shu‘la ursa, yurak yog‘ingdir,
Yog‘ tunganar, piltang yonar, o‘charsan.

Tutqun bo‘lib ilinsang gar quolloba,
Lahad qumga to‘lar, xonang xaroba.
Suyak kulga ketar, taning turoba,
To‘ymas-to‘imas yer bag‘rini qucharsan.

Dunyo turar, hech tunganmas bir g‘alva,
Umr baqo bersa, qirqdir bir palla.
Ajal o‘tdir, tan miltiqdir, jon – qulla,
Rizq yo‘liga otash tushsa, ko‘charsan.

Yaxshi soat, ajab vaqtdir, xush ayyom,
Umr ozdir, aql – ko‘toh, ishing – xom,
Jon bir qushdir, dunyo – dona, falak – dom,
Qachon bundan qutulsan, qocharsan?!
Maxtumquli so‘zlar, so‘zin so‘nglamas,

Bedard kishi dardli so‘zin tinglamas,
Nodon so‘zdan fikr aylamas, anglamas,
Orif bo‘lsang, so‘z ma’nosin ocharsan.

BEKLAR-SHOHLAR QOLMASLAR

G‘am chekma, g‘arib odam,
Beklar-shohlar qolmaslar,
Azim-azim shaharlar,
Oq saroylar qolmaslar.

Qolsa so‘zdan qizil til,
Jon javhardir, tan bir kul,
Hazor maqomli bulbul,
Ulug‘ bog‘lar qolmaslar.

Shuni anglabdir aqlim,
Yig‘ilar yetti iqlim,
Yer bo‘lar buklam-buklim,
Erir, tog‘lar qolmaslar.

Haqdan yetishsa farmon,
Ne chora bor, ne darmon,
Osmon, Quyosh, Oy larzon,

Ham yulduzlar qolmaslar.

Na yer qolar, na yurtlar,
Na turk qolar, na kurdalar,
Na qush qolar, na qurtlar,
Parrandalar qolmaslar.

Na gard qolar, na gardon,
Na mard qolar, na mardon,
Fil, pashshayu karkidon,
Darrandalar qolmaslar.

Maxtumquli, yosh surgan,
Og'ir hangomlar qurgan,
Jo'shqin-jo'shqin mavj urgan
Bu daryolar qolmaslar.

UL UY ICHRA TO QIYOMAT YOTARSAN

Kelgan ketar, qo'ngan ko'char, oadamzod,
Yurgil, sen ham bir manzilga yetarsan.
Bebaqoda xushdur, qolsa yaxshi ot,
Bu dunyoga kelmish bo'lsang, o'tarsan.

G'ofil odam yodga solsa o'z aslin,
Falak qo'y mish ajal otli masalin,
Kelgan ketsa, ekkan yig'sa hosilin,
O'rta yerda sen ne ishlar tutarsan?!

Jafo qilma, koyitmagin bu joning,
Sarrishtasi hech tuttirmas jahonning,
Talpingancha dardi ortar dunyoning,
Qadam qo'ysang, gavdang birlan botarsan.

Jo'shqin keldi, haddin o'tdi, so'z ochdi,
Bu yo'llardan to'g'ri borgan tuz oshdi.
Behuda emasdир umring guzashti,
Har shashtingga bir kuningni sotarsan.

Tuzoq turar, ol kumoshing, siym-zaring,
Guzargohin tutib turmish bu yering,
Garm aylading, falak, sen bu bozoring,
Ma'lumdirki, bu savdoda yutarsan.

Mag'rur bo'lib bu to'rt kungi tirlikka,
Abad qolma qiyomat kun xorlikka,
Inonmagil bu dunyo deb borliqqa,
"Bor-bor" deya yo'q bo'larsan, yitarsan.

Maxtumquli, boshingda yuz o'y bordir,
Ayri manzil, ayri maskan, joy bordir,

Lahad degan tor, to'shaksiz uy bordir,
Ui uy ichra to qiyomat yotarsan.

ODAM O'G'LI, YOTMA G'OFIL

Odam o'g'li, yotma g'ofil,
Tur-ho, tong otmasdan burun,
Yigitlikda toat qilgil,
Qarilik yetmasdan burun.

Qarilik toat qildirmas,
Ishing abasdир, bildirmas,
Falak yig'latar, kuldirmas,
Sur davron, o'tmasdan burun.

Bandaga aylama qasdni,
Ranjitmagil yoru do'stni,
Bir kun kelib, ajal dasti
Yoqangdan tutmasdan burun.

Qardoshlaring yig'lab qolar,
Yeng-yoqasiz to'nga solar,
Bir kun omonatin olar,
Sen tavba etmasdan burun.

Bu dunyoga kelgan kechar,
Xaloyiq ul maydan ichar,
Bir ajdarho og'zin ochar,
Vahm ayla, yutmasdan burun.

Mashg'ulsan dunyo o'yniga,
Kirarsen yerning qo'yniga,
Ajal bandaning bo'yniga,
Qayta qol, minmasdan burun.

Ajal barchani adolar,
Qolmaslar shohu gadolar,
Haromdan qoch, kadxudolar
Ro'siyo bo'imasdan burun!

Saqla g'iypatdan tilingni,
Bog'latma ikki qo'lingni,
Ochilgan toza gulingni
Alloh so'ldirmasdan burun.

Bandaga etma xiyonat,
Bari jon Tangriga omonat,
Bu so'zda bor hadis, oyat,
Fahm ayla, o'imasdan burun!

Tur sahar, Tangriga yig'la,
Haq deya yuraging dog'la,

Tavba qurin mahkam bog'la,
Qirqingga kelmasdan burun!

Maxtumquli, to'g'ri so'yла,
Umring kelib, ketar bo'yла,
Zinhor keksalarni siyla,
Bosh go'rgа kirmasdan burun!

AYLANMAS

Bulbul navo qilgan havoli bog'lar.
Bulbul sendan ketar, fig'on aylanmas.
Yoqimli, yomg'irli, umrli tog'lar,
Sellар sendan ketar, tumon aylanmas.

Odam yaratilmish balandli-pastli,
Aqlii, fikrli, dalili-mastli,
Yigitlik bir ko'yga – bahorning fasli,
Bahor sendan ketar, zamon aylanmas.

Kelganni qarshila, bo'lsa majoling,
Yaxshi tutavergil niyating, fe'ling,
Dunyo davroninda ochiq tut qo'ling,
Davr sendan ketar, davron aylanmas.

Bu dunyo g'avg'odir, bir qol-maqoldir,
Kimi "Berho-ber"dir, kim "Olho-ol"dir,
Yigitlar, bu dunyo shunga misoldir,
Barq urar osmonda, boron aylanmas.

Bu manzildir uch kun sen yeb-ichganda,
Ornashib, tirmashib, beling ochganda,
Uzanging tortarlar, to'rt kun kechganda,
Besh kundan yuqori mehmon aylanmas.

Bag'rin ochar bir kun, yer seni gizlar,
Qaro xokdan to'lar bu nargis ko'zlar,
Otingga ishonma, chamanli tuzlar,
Chaman senda qurir, jayron aylanmas.

Maxtumquli aytar orif do'stiga,
Kim qolar tushmasdan ajal dastiga? –
Falak bir kun solar yerning ostiga,
Og'izdan til ketar, zabon aylanmas.

TOPILMAS

Duomga duch kelgan ko'karar guldek,
Gulning mavsumidek davron topilmas.
Qahrimning otashi kuydirar kuldek,

Kul o'rnida qaytib bo'ston topilmas.

Ko'ngil musofirdir, jasad yurttadir,
Jonom jo'shqindadir, yurak darddadir,
Fikrim komildadir, ko'zim marddadir,
Shum shartimdan hech bir mardon topilmas.

Ko'ngil qo'ygil go'zal Alloh ko'yiga,
Mashg'ul bo'lib yotma malo, o'yinga,
Odamzod mehmondir dunyo uyiga,
Bir kun uy ichinda mehmon topilmas.

G'aflat ichra g'ofil yotma, turaber,
Har ne bersang, qo'ling birla beraver.
Tiriklikda o'lim ishin ko'raver,
Bir kun jasad ichra bu jon topilmas.

Ko'ngil ovlayin deb uchrasam har yon,
Da'vodir, urushdir, koyish topar jon,
Aytimas nasihat, o'g'ilmas
Qur'on, Jonga yoqar adab-arkon topilmas.

Dargohga duom ko'p, nolishim behad,
Toleyim zabundir, tanim bequvvat,
Qochganim – anjuman, istagim – xilvat,
Menga hech bir joyi pinhon topilmas.

Maxtumqli, jon taqdирга tan berdi,
Har kim o'zin saqlay bilsa, naf ko'rdi,
Qanday yomon zotdir, anglamas dardni,
Johillik dardiga darmon topilmas.

BU DUNYO FONIYDIR....

Bu dunyo foniydir, tutmas binoni,
Bu dunyoga kelgan kechib boradir.
Kimir yolg'onchida tutgan jahonni,
Tutganning qo'llarin ochib boradir.

Shirin-shirin solar hisobga dunyo,
Achchiq-achchiq qo'yar azobga dunyo,
Yettermas, tuttirmas bu gahba dunyo,
Tutdim-tutdim deysan, qochib boradir.

Davrlar aylanar, gardishlar do'nar,
Nechalar ko'chadi, nechalar qo'nar,
Nechaning mash'ali yangidan yonar,
Nechaning chirog'i o'chib boradir.

Kimi Haqdan qo'rqib, rangi sarQayib,
Kimi dunyo quvar, yugurib yelib,

Kimi yuz hasratda, kimisi kulib,
Kimi ko'zda yoshin sochib boradir.

Kimi bekligida, tushmas ayvondan,
Kimi yo'qsullikda, koyinar jondan,
Kimi harom bilib, qochadir mundan,
Kimi aroq, sharob ichib boradir.

Kimi yolg'onchida ishratda yayrab,
Kimi halol qo'yib, haromni saylab,
Kimi farq etmasdan, bir ishni aylab,
Ko'zi bog'li qushday uchib boradir.

Tushib bo'lmas g'addor falak olliga,
Lablaring tamshanar dunyo moliga,
Bir kun o'rog'ini olar qo'liga,
Ho'lmi-quruq, o'rib-yanchib boradir.

Ikki kun xush bo'lsa, uch kuni voydir,
Qandayin manzildir, qandayin joydir,
Bu dunyo ko'hna bir karvonsaroydir,
Kelgan yuk qoldirib, ko'chib boradir.

Maxtumqli aytar: tikandir, guldir,
Yigitdir, qaridir, xojadir, quldir,
Tilanchi, darmonda, boydir, yo'qsuldir, -
Barchasi yer bag'rin quchib boradir.

BIR NURI IYMON KERAK

Nechun bunday, odamzod,
Uryon kelding, to'n kerak.
Oq sut emding, ulg'ayding,
Yig'lagaysan: non kerak.

Otang xushnud bo'lmoqqa,
Onang mehrin solmoqqa,
Yettingda din bilmoqqa,
O'qurga Qur'on kerak.

Saylabsan sen dilbanding,
Kuchlanar beling, banding,
O'n beshda orzumanding –
Qiz kerak, juvon kerak.

Juvon topding quchmoqqa,
Ayshu ishrat ochmoqqa,
Undan so'ng yeb-ichmoqqa
Bir tunganmas non kerak.

Ko'nglun injitib xalqning,

Xushnud etsang o'z xulqing,
Rum, Farang bo'lsa mulking,
O'anuz ozdur, kon kerak.

Yotsang to'shakda bemor,
Qiziqtirmas molu kor,
Zar to'ksang xarvor-xarvor,
Ko'zga ilmas, jon kerak.

Duodan el ko'karar,
Yomg'irdan yer ko'karar....
Er uldir – olqish olar,
Yerlarga boron kerak.

Ajal kelar, o'uda yo'q,
Ko'rmoq yilda, oyda yo'q,
Hech narsadan foyda yo'q,
Bir nuri iyomon kerak.

Maxtumquli, so'zlagan,
Necha maxfiy gizlagan,
Bir ma'no fahm aylagan
Aqlii yoron kerak.

ODAMZOD

Yotsa-tursa xayolindan chiqarmas,
Qaysi ishga moyil bo'lsa odamzod.
Hariblikning g'ami ko'nglin cho'ktirmas,
Ayol istab, soyil bo'lsa odamzod.

Gunohdan qo'rwmagan ro'yi siyodir,
Buning ma'lum kuni ro'zi jazodir,
Bu dunyo mulkinda sultondir, shohdir,
Qismatiga qoyil bo'lsa odamzod.

Har kishikim, so'z-ma'niga tushmondir,
Bir dardlidir, darmon unga dushmandir,
Qiyomat kun hamma ishi pushmondir,
Haq ishiga kohil bo'lsa odamzod.

Iqbollining qilgan ishi o'ng kelar,
Dunyo yuzi qo'lga kirsa, teng ko'rар,
Johillikda kechgan ishlar tang qilar,
Qirqdan oshib, oyil bo'lsa odamzod.

Fikr ayla jahoning rohin, ravishin,
E'tibor etmagil dunyo turushin,
Maxtumquli, yaxshi ko'rwmagay ishin,
Qirqidan so'ng johil bo'lsa odamzod.

FONIY DUNYOGA INONMANG

Xarning ishi xardir, do'stlar,
Ming maqtasang, otcha bo'lmas.
Bad aslga amal tegsa,
Biling, asl zotcha bo'lmas.

Foniy dunyoga inonmang,
Oltin-kumushga quvonmang,
Ko'ngilsizga ko'ngil bermang,
Bir tuqqan zuryodcha bo'lmas.

Ko'p yo'llarni ko'rsa ko'zing,
Har ma'nidan bilsang o'zing,
Bir nodonga aytgan so'zing
Esib ketgan bodcha bo'lmas.

Boshing yostiqqa yetganda
Sabru qaror bo'lmas senda,
Kuching-quvvating ketganda
O'g'il-qizing yotcha bo'lmas.

Maxtumquli, ajab chog'lar,
Kimdir kular, kimdir yig'lar,
Turli meva bergen bog'lar
Sovrilar, Jannatcha bo'lmas!

BU MANZILGA KELGAN KETMAYIN QOLMAS

Ixlos bilan bir komilga qo'l bergen,
Yetar bir manzilga, yetmayin qolmas.
Daryo ichra suzgan, cho'llarda yurgan
Dam hisobin tugal etmayin qolmas.

Chunki kelding bu yolg'onchi jahonga,
Oyog'inga boqmay, boqding osmonga,
Falak bozorinda yeganing nonga,
Odam o'g'li umrin sotmayin qolmas.

Hamrohim yo'q borib sirim ocharga,
Dardim tortisharga, o'tim o'charga,
Dunyo bir manzildir kelib-kecharga,
Bu manzilga kelgan ketmayin qolmas.

Falak – tomoshagoh, osmonga chiqib,
Odamzod mol uchun yuragin yoqib,
Dunyo ajdarhosи dam bilan chekib,
Jumla jonzod tuxmin yutmayin qolmas.

Maxtumquli, bu dunyoning davlatin,

Kelgan ko'rар, chekar о'lim mehnatin,
Mudom yurgizarlar ajal sharbatin,
Bu sharbatdan hech kim totmayin qolmas.

QUR'ONGA QULOQ SOLIB, FARMONGA NAZAR AYLA

Tan qafasga giriftor, kel, jonga nazar ayla,
Boq ko'ngul ko'zgusiga, jononga nazar ayla,
Ibrat ko'zini ochib, jahonga nazar ayla,
Ikki kema tutmagil, bir yonga nazar ayla,
Hech kimga boqavermas, davronga nazar ayla,
Davroniga tayangan insonga nazar ayla,
Bu qo'nib-ko'chib borgan karvonga nazar ayla!

Bu davron ichra ko'ngul qushlari aylar parvoz,
Go'yo murg'i sahardur, shab suxan aylar og'oz,
Bog' ichra bulbul bo'lib, o'qir nag'ma, hazor soz,
Xudoga tavba aylab, dargohiga qaytdim boz,
Umr oz, davron daroz, ne ro'za bor, ne namoz,
Uyg'on xobi g'aflatdan, Hashr misol – fasli yoz,
Olimlar tasbih aytar, har yonga nazar ayla!

O'Imasman, deb tushmasin ko'ngling bu gumon ichra,
Umrga yo'q e'tibor o'tkinchi zamon ichra,
Ajal qo'ymish o'q-paykon, kiray deb kamon ichra,
Bandaga ne armondur, jon bersa iyomon ichra,
So'zla, so'zing yoyilsin bu yaxshi-yomon ichra,
Oz umrda og'ir ish ko'ribsan jahon ichra,
Muqim ishini tutgan mehmonga nazar ayla!

Voh, ne xushdir oshiqqa, xilvat, yorga ulashmoq,
O'ol-ahvolin so'rashib, qo'l bo'yinga solishmoq,
Mahsharning nashri yanglig' tan-jon kabi bo'lishmoq,
Bir-biriga dard to'kib, sarguzashtin qilishmoq,
Tob berilgan rishtaday chirmashibon chalishmoq,
Do'stlar, ne mushkul ishdir, qovushib, ayrilishmoq,
Visolga mag'rur bo'lma, hijronga nazar ayla!

Maxtumqli, so'zlatmay qo'ymas turmoqqa darding,
Yolg'onchida aylanib, oltmisht tomon qo'l kerding,
Foniyni boqiy bilding, yelding, esding, yugurding,
Do'stingga izo berding, dushmaningga yuz burding,
Ojiz joning fido qil soyasida bir mardning,
O'ttiz to'rt yoshga boarding, bu jahonda ne ko'rding!? -
Qur'onga quloq tutib, farmonga nazar ayla!..

QO'YMASLAR XUSH KEZMOQQA YOLG'ON DUNYODA BIZNI

Bir tomchi pok suv aylab avval otoda bizni
Suvrat aylab, jon berding so'ngra onoda bizni,

Xushvaqt aylab kezdirding dorul-fanoda bizni,
Har ishga moyil etding nafsu havoda bizni,
Kim bilarki, naylarsen dorul-baqoda bizni.

Goh dunyo talab aylab, ham yo'rtarmen, yelarmen,
Goh yig'lab o'z holimga, goh shod bo'lib kularmen,
Men bir ojiz bandamen, Senga arzim qilarmen,
Xudoyo, qilma rasvo, karamingdan tilarmen,
Bu dunyoyu qiyomat qo'yma uyota bizni!

Osiy bo'lib yurarsen ko'p kula-kula bul dam,
Azob chekib yotarsen yerning ostinda ul dam,
Yig'lab faryoda kelsang, kim senga bo'lar hamdam?
Yer senga aytar shuni: "Eshit, ey G'ofil odam!
Qo'ymaslar xush kezmoqqa yolg'on dunyoda bizni!"

Tutsalar qilko'prikda, turmasa anda toban,
So'rangan vaqt xayru sharr, yassirlana hisoban,
Mo'minga xush vaqtidir "Va saqohum sharoban!"
Desa ul vaqt kofirlar: "Ya laytaniy turoban!"
Yo Rab, ul kun lutf aylab, otmagil o't-a bizni!

Haqiqatning yo'lini rahbarsiz kezmoq bo'lmas,
Jamel istagan oshiq ko'rmayin qizmoq bo'lmas,
Oshiqlikning balosin chekmayin, sezmoq bo'lmas,
Visolga to'ymoq bo'lmas, hijronga to'zmoq bo'lmas,
O'rtama ishq o'tida bundan ziyoda bizni!

Kel, ko'ngil, sabr aylagil, munchalik o'tga tushma,
Oz bilib, ko'p so'zlabon, g'am chashmasini ichma,
Betob bo'lib to'karman ko'z yoshim chashma-chashma,
Yaxshi-yomon ishimning hech biriga qarashma,
Gunohim guzasht aylab, yetkaz muroda bizni!

Maxtumqli – benavo, bechora andalibi,
Bir parcha Qam davroni bo'lmish aning nasibi,
Yig'ilsha, chora qilmas unga dahr tabibi,
Har majlisu suhbatda shod aylang biz G'aribi,
Ey yoronlar, yod eting xayru duoda bizni!..

JON ACHCHIG'IN CHEKA-CHEKA KETARSAN

Foniyan boqiyga ko'chho-ko'ch bo'lsa,
Termulubon, boqa-boqa ketarsan.
Ajal jomin sunub, ichho-ich bo'lsa,
Jon achchiQin cheka-cheka ketarsan.

O'g'lonlaring turar zoru giryona,
Xotin-qiz soch yoyib, tushar larzona,
Moling taqsim bo'lib, kelar talona,
Qo'ling yuvib, chiqa-chiqa ketarsan.

Mol uchun injitib qardosh-tuqqaning,
Oz biling tillidan sotib tugkaning,
Talasharlar halol-harom yiqqaning,
Sen azobin cheka-cheka ketarsan.

Bu dunyodan borsang ul dunyo, qardosh,
Nelar ko'rajakdir bu shum, qora bosh?
Xayr ish qil bunda – yoningga yo'ldosh,
Yo'qsa, go'rga yakka-yakka ketarsan.

Odam o'g'li yodga olsa o'z aslin,
Qazo qo'y mish ajal otli bir mislin,
Aqling bo'lsa, oxiratning hosilin
Bu dunyoda eka-eka ketarsan.

Jahonda ayondir qudrat ishlari,
Qanoting quvvati yengar qushlari,
Yigit kuchi sindiradi toshlarni,
Qirqdan oshding, cho'ka-cho'ka ketarsan.

Maxtumqli, tushding ishq guzariga,
Kim bor so'zlasharga, borib huzuriga,
Hech rivoj topmading so'z bozoriga,
Xaridorsiz, to'ka-to'ka ketarsan.

G'OFIL ODAM, GO'R OG'ZIDA YOTIBSAN...

G'ofil odam, go'r og'zida yotibsan,
O'tdi umring, mayda-chuyda kor bilan.
Dunyo mordir, yastanibon yotibsan,
Tinch bo'larmi, birga yotsa mor bilan?!

Ilyon qozon, insofingni yutmagil,
Ko'ra-bila o'zing o'tga otmagil,
Bunda bedor kechavergil, yotmagil,
Oxir to'zib yotajaksan go'r bilan.

Qayon ketsang, borar yering go'r bo'lar,
Yaxshilik qil, yotgan yering nur bo'lar,
Yaxshi bo'lsang, joying Jannat, hur bo'lar,
Yomon bo'lsang, kuydirarlar nor bilan!

Ko'zing yumding, sendan ayrilar moling,
O'lgan so'ng, tiriklar ne bilar holing,
Yaxshi-yomon – har ne qilgan a'moling,
Qarshi olib turar mudom bor bilan.

Aslo kufr musulmonga yarashmas,
Chin musulmon harom ishga yondashmas,
Manzil ketmas – hech bir joyga yetishmas,
Boshliq tutib, yo'lga kirgan ko'r bilan.

Umringga aldanma, o'tganga yonma,
Molinga quvonma, mulkka tayanma,
Bunda bad ish qilma, unda uyalma,
O'isob kuni xayring olib bor, bilan.

Maxtumquli, to'g'ri so'zga tan bergil,
Savob bundan o'tmas, topsang, non bergil,
Ko'ngling topgan do'st yo'lida jon bergil,
Ishing nedur, demas, sening Yor bilan!

ASLING NYEDIR, ETGIL NAZAR

Odam o'g'li, o'zing bilmay,
Qadam-qadam o'tajaksan.
Egangning amrini qilmay,
O'z ko'nglingni kutajaksan.

Istarsan olamni olsang,
Qorun bo'lib, ganja botsang,
Halol-harom – har ne topsang,
Ko'zing yumib, yutajaksan.

Nedan bo'lding, bilgil borni,
Unutting Parvardigorni,
Dilga kelgan har ne korni,
Fikr qilmay, etajaksan.

Asling nedir, etgil nazar,
Tutgan ishingdan qil hazar,
Ajal senga etsa guzar,
Xabarin ber, netajaksan?

Dunyoni qizg'onch tutmagil,
Ishing ko'r, bekor yotmagil,
Maxtumquli, unutmagil,
Ketajaksan, ketajaksan!

DARD QAYSIDIR, DARMON QAYSI, BILMADIM

Falak menga g'am bodasin bergaydir,
Visol qaysi, hijron qaysi, bilmadim.
Haq ishiga tan bergenman, ko'rgali,
Orzu qaysi, armon qaysi, bilmadim.

Banda bo'lsang, ko'zla Haqning rizosin,
Jabr aylasa, chekavergil jazosin,
Ajal otar bir kun tiri qazosin,
Paykon qaysi, kamon qaysi, bilmadim.

Bir suratman, boqmang bu kun o'zimga,
Orif bo'lsang, qulq solgin so'zimga,
Dunyo tubi yo'q ko'rinar ko'zimga,
Davr qaysi, davron qaysi, bilmadim.

O'z umrimni ko'p savdoga sotibman,
O'zim bilmay, ul daryoga otibman,
Ne ummondir, ne talabdir, botibman,
Zamin qaysi, zamon qaysi, bilmadim.

Har kim kirsa ul talabga, ummonga,
Boshin olib chiqa bilmas bir yonga,
Qadam qo'ydim ul sahroga, maydonga,
Jon qaysidir, jahon qaysi, bilmadim.

Men dunyoni osmondag'i rang bildim,
QizQin-qizg'in talashdim-u, so'ng bildim,
Endi uning borin-yo'g'in teng bildim,
Sud qaysidir, ziyon qaysi, bilmadim.

Maxtumqli, yo'Ining oldi, orti bor,
Tortar yukin, har kishining mardi bor,
Yuragimda pinhon ishqning dardi bor,
Dard qaysidir, darmon qaysi, bilmadim.

EY OG'ALAR, YIG'LARMAN, KELDI, KECHDI ZAMONA

Ey og'alar, yig'larman, keldi, kechdi zamona,
Yaxshi qadri bilinmay, tegdi davr yomona,
Yomon oldi jahonni, kelmas tili iymona,
Ko'p faqirlar yig'lashib, kelar undan omona,
Istagi bor, oz vaqtdan yaxshi bo'lsa zamona.

Ne safoli kun ko'rdik, teng-to'sh bilan bosh qo'shmon,
Boshing qaro, bilmading, na do'st bilding, na dushmon,
Ey yoronlar, sud etmas, endi etsang ming pushmon,
Dunyosiga talashmam, o'g'il-qizga bulashmon,
Ne huzurli kun ko'rdik, bo'lib ketsak devona.

Tushmagin xom xayola: "Dunyo kelgan o'Imaslar",
Kelgan kechar dunyodan, biri omon qolmaslar,
Jonlar chekib chaqirsang, to'g'ri yo'lga kelmaslar,
Har ne bo'lsa, yutarlar, halol-harom bilmaslar,
Derlar: Haqdir Muhammad, bo'ysunamiz Qur'ona.

Davron, nechuk davronsan, g'arib yig'lar, el tinmas,
Zulmi ortar zolimning, hech ko'ngilga rahm inmas,
Jahonni yoqdi-ketdi, yomonning o'ti so'nmas,
Bir Muhammad hurmati, yer yorilmas, ko'k inmas,
Charx quvonar bu ishga, bo'imas oxirzamona.

G'ofil qoldim, yoronlar, o'z-o'zimdan, rishtim yo'q,
Haqdan Qayri hech yerda panohim yo'q, pushtim yo'q,
Faqr bahriga Kirdim, yelkanim yo'q, kishtim yo'q,
Maxtumquli, men bundan chiqadigan dashtim yo'q,
Qo'lim bersam, tutgan yo'q, tushdim tubsiz ummona.

KO'NGUL

Bilmasam hech, qaysi dardning mubtalosidir ko'ngul,
Yo Rab, ul bir benavoning ko'p havosidir ko'ngul.

Ishq daryodir, tubi yo'q, hijron bir o't – o'chmagay,
Ishqqa mayl etgan bu o'tlarga yonosidir, ko'ngul.

Bilmagan otmish o'zin ishq o'tiga parvonadek,
Endi bilmas chorasinkim, ne qilosidir, ko'ngul,

Iysoning dami muhol, Luqmon u yerda gungu lol,
Yo Rab, ul dardning muhol ish davosidir, ko'ngul.

Garchi ishqning dardidir, devonai jon ofati,
Oshno ahli bu g'amni doim egosidir, ko'ngul.

Necha mahram benavolar topdilar andin navo,
Man' edan andan meni, boqdim siyosiydir, ko'ngul.

Yig'labon, Maxtumquli, dargohga arzing aytaver,
Ne uchun, ko'p yig'ilagan bir kun kulosidir, ko'ngul.

HAQQA TO'G'RI BO'LSA YO'LI BANDANING

Ey yoronlar, harom ishga qo'l urmas,
Agar durust bo'lsa fe'li bandaning.
Haromga yondoshmas, kirga bulg'anmas,
Haqqa to'g'ri bo'lsa yo'li bandaning.

Toza umring so'lar ajal bodindan,
Oxir nuqson kelar dunyo sudindan,
Boshi ozod bo'lar do'zax o'tindan,
Haqni yod aylasa tili bandaning.

Qabringga solmaslar dunyo molidan,
Yuzi qaro, javob kelmas tilidan,
Qiyomat kun shikva etar qo'lidan,
Zakotsiz yig'ilgan moli bandaning.

Nafs xayolda, ko'ngil dunyo ko'yinda,
Yo'l yiroqdir, yuk og'irdir bo'yinda,
Oyog'i talabda, qo'li o'yinda,
Ajal og'zindadir beli bandaning.

Maxtumquli, har kim ichin sof etmas,
Ma'lumdirki, oxiratdan xavf etmas,
Ojiz tani o'tli gurzga tob etmas,
Yo Rab, nechuk bo'lgay holi bandaning?!.

YOR JAMOLIN KO'RMA GUNCHА KO'Z BILAN

Kimim bordir, arzim Yorga yetkazsin,
Ishq o'tida kuydim-ketdim ko'z bilan.
Kelib, qo'li bilan o'tim o'chirsin,
Yo'qsa so'nmas boron bilan, muz bilan.

Kelgan kechdi, kelajakka yurt qo'ydi,
Oshnolig'ni nomard buzdi, mard qo'ydi,
Yor siynamda dog' ustiga dard qo'ydi,
Dard ustiga murch qo'yibdir tuz bilan.

Ma'shuqim topdirmas, topsam, qo'l bermas,
Iqbolim uyg'onmas, baxtim ham kulmas,
Yuragim tinchimas, ko'ngil tek turmas,
Yor jamolin ko'rma guncha ko'z bilan.

Bir dardga tushibman, hech kimsa bilmas,
lyso uqmas, Luqmon chorasin qilmas,
Kelgan turmas, tuman boshdan ayrilmas,
Har zamon bir dardni chekkum so'z bilan.

Ming ishq bilan molu dunyo yig'arsan,
Bir narsa deb, yuz ko'ngilga tegarsan,
Dunyo-daryo, tan bir soldir, agar san,
Qachongacha tay ketarsen tuz bilan?

Bu dunyo molindan kim eltdi bir zot,
Avvali – Qam-qayg'u, oxiri – barbod,
Bo'lajaging shudir sening, odamzod,
Yo'q bo'larsan tuproq bilan, tuz bilan.

Maxtumquli, ne manzilda turarsan,
Yurt kimningdir, og'ir ishlar qilarsan,
Qismat bo'lsa, parcha yerga kirarsan,
Nasib bo'lsa, olti quloch bo'z bilan.

YUZIM YUVSAM YOSHLAR BILAN

Ko'ngil aytar: xalqdan qolib,
Kezsam tog'lar, toshlar bilan.
Yozig'imni yodga olib,
Yuzim yuvsam yoshlар bilan.

Har kim, ko'rsam, bir peshada,
Mening ko'nglim andishada.
Ko'hisor ichra ko'chada
O'tirsam og'ochlar bilan.

Qari dunyo ol ichinda,
Odamzod xayol ichinda,
Jahon qol-maqol ichinda,
Har kim yuz taloshlar bilan.

Allohning ishqinda mastlar,
Bas kelolmas zabardastlar,
Ko'ngil parvoz etar, do'stlar,
Tinmas yuz ilojlar bilan.

Ko'p ko'ylar bilan o'tirdim,
Bilmadim, ne ish bitirdim,
Gumroh bo'lib, yo'l yitirdim,
O'tirdim bevoshlar bilan.

Bekor qo'yma umr taxtin,
Uyg'otsak uxlagan baxtin,
Duo qilib sahar vaqtı,
Nolish qilsam qushlar bilan.

Maxtumquli, tavfiq olsam,
Bir pir topsam, qulluq qilsam,
Ko'ngil aytar: yo'ldosh bo'lsam,
Dam chekkan darvishlar bilan.

OBOD QAYSI, XAROB QAYSI, BILMADIM

Abdol, menga abad jomin sungaydir,
Masjid qaysi, mehrob qaysi, bilmadim,
Ul gudozda jonio erib, yongaydir,
Obod qaysi, xarob qaysi, bilmadim.

Bir tobishga tob etmadim, to'z bo'ldim,
Tuproq bo'ldim, otash bo'ldim, so'z bo'ldim,
Tashdan pishdim, ichdan kuydim, ko'z bo'ldim,
Tano'r qaysi, kabob qaysi, bilmadim.

Guzar etdim bir makonsiz makona,
Sayron etdim bir maydonsiz maydona,
Hayron qoldim bir jahonsiz jahona,
Bayt qaysidir, ham bob qaysi, bilmadim.

Nafsim dedim, o'zni bildim, hirs bo'ldim,
Aql ishin to'g'ri sanab, tars bildim,
Har ashyordan Yor sifatin dars oldim,
Qur'on qaysi, Kitob qaysi bilmadim.

Maxtumquli ul makonda maks etdi,
Shayxlar turdi, yigitlarday raqs etdi,
Har ashyoda Yor jamoli aks etdi,
Ob qaysidir, sharob qaysi, bilmadim.

QANOTIM YO'Q, UCHA BILMAM, NAYLAYIN

Ko'ngil istar, kezsam dunyo-olamni,
Qanotim yo'q, ucha bilmam, naylayin!
O'qirmen, ko'rarmen "Favzul-kalom"ni,
Ma'nosini socha bilmam, naylayin!

Ko'plar unda g'avvos bo'lib suzarlar,
Menga zohir, xalqdan pinhon kezarlar,
Gul bodada gulgun sharob ezarlar,
Qo'l uzatib, icha bilmam, naylayin!

O'y dashtidan sharob isin no'sh qildim,
Ketdi aqlim, o'zim bilmay, jo'sh qildim,
Sarmast bo'ldim, darsiz ko'shkka duch bo'ldim,
Ruxsat bo'lmay, ocha bilmam, naylayin!

Yitti yo'lim, tog' qaysidir, tuz qaysi,
Bilmas ko'nglim, ma'no qaysi, so'z qaysi,
Fahm aylamam, yo'l qaysidir, iz qaysi,
Umid uzib, qocha bilmam, naylayin!

Maxtumquli, bu dunyoning hammasin,
YiQib, tugib, qo'lga berdim nomasin.
Fikr daryosiga aqlim kemasin –
Botirganman, kecha bilmam, naylayin!

TURDI SHOIR, SENDAN SO'RAB KO'RAYIN

Turdi shoir, sendan so'rab ko'rayin,
O'tgan Payg'ambarning yoshi nechadir?
Hukmi, Sulaymonning yashil taxtining
Maxrajin eshigi, qoshi nechadir?

UI kim edi, yurtdan ko'chdi – tarqadi,
UI kim edi, do'stin qo'ldan sudradi?
UI kim edi, ishqqa sahro uchradi,
Samardan asosi, peshi nechadir?

UI kimdir, boqiyda mubtalo qolgan?
UI kimdir, eliga tolonlar solgan?
Qirq yil hijron chekib, sarg'ayib-so'lgan,
O'ziga gurz urgan kishi nechadir?

Ul ne qordir, mudom yog'ar, erimas?
Ul ne daryo, mudom jo'shar, horimas?
Ul ne odam, suv ichinda chirimas,
Oqar ko'zlarining yoshi nechadir?

Ul ne daraxt, oltmisik ikki butog'i,
Qirq sakkiz ko'z-o'q, o'n ikki sadog'i,
Ul ne xondir, sakkiz erur o'tog'i,
O'tog'in ichining oshi nechadir?

Ul kimdir, boqiyda bir ravshan ko'z bor,
Oldida ma'nisi, to'rt ming to'rt yuz bor,
Otasi eridir, oshiq bir qiz bor,
Qo'shilmas hurlarga, toshi nechadir?

Maxtumqli aytar: yod etgil bizi,
Yettidir qarosi, oqdir sakkizi,
Bir suratda nedir, oldir to'qqizi,
Boshidagi aqlu hushi nechadir?

HAQ-CHUN NE ISH BITIRDING?..

Bir kun otang ishq etdi,
Sulbidan jo'shga yetding.
Suv eding, so'ng qon bo'lding,
Qondan so'ng loshga yetding.

Hukm ayladi ul Xudoy,
To'qqiz soat, to'qqiz oy,
O'n ikki andom joy-bajoy,
So'nggi uloshga yetding.

Go'sh berdi, dahan berdi,
Dahanga zabon berdi,
Aql berdi, jon berdi,
Ko'z berdi, qoshga yetding.

Yoshding, elga yetishding,
Yurib, yo'lga yetishding,
So'zlab, tilga yetishding,
Non yeding, oshga yetding.

Yettingda maktab ko'rning,
O'qiding, yo'lga kirding,
Qiz bilan bozi qurding,
To o'n to'rt yoshga yetding.

Haq berganin yeb-ichding,
Har yo'lga bir bosh qo'shding,
Mahbub bilan suyushding,
Belga chaloshga yetding.

Yigirma yoshga kelding,
Yigit bo'lib, sen yelding,
Ot minding, qilich olding,
Jangga-savashga yetding.

O'ttizingda yeringdan,
Tuman ketmas saringdan,
Yigitlikning zo'rindan
Kezding, tamoshga yetding.

Surding, dunyoni surding,
Oxir vafosin ko'rding,
Qirqingga qadam urding,
Komilsan, hushga yetding.

Bor olmading bog'ingdan,
Xazon urdi tog'ingdan,
Ellik, soqol oqingdan
Uyal, bir yoshga yetding.

Oltmishta yosh yetkazding,
Boshing g'amga botqizding,
Xush kunlarni o'tkazding,
Yozing yo'q, qishga yetding.

Yetmishta "Haq!" deb kelding,
Quvvating yo'q, yig'ilding,
Qariding, ishdan qolding,
So'yla, ne peshga yetding?

Saksonga yetganda sol,
Nechuk kechar bunday hol?
O'tdi qizg'inli mahal,
O'roqsiz xo'sha yetding.

To'qsonda yanglishar so'z,
Qora bo'p ko'rinar bo'z,
Qaqshar suyak, tinar ko'z,
Yuz ming andeshga yetding.

Maxtumqli, o'tirding,
Umring G'ofil o'turding,
Haq-chun ne ish bitirding,
Agar yuz yoshga yetding?!

BO'LSAM IYMON ICHINDA

Fikr qildim yer-ko'kni
Beaql jon ichinda.
Ko'rdim, jon ham

"Alloh!" der,
Et, tomir, qon ichinda.

Ketar yo'ling bilmasang,
To'g'ri yo'lga kelmasang,
Haqni yodga olmasang,
Qolding armon ichinda.

Yerdan chiqqan nabotlar,
Qizil gullar, ko'k o'tlar,
g'ofil odam, bu zotlar
Bari farmon ichinda.

Nafsing aytar: "Jo'sh bo'lsam,
To'kinlikka duch bo'lsam,
Yesam-ichsam, xush bo'lsam,
Yotsam alvon ichinda".

Ko'ngil, sen bir bozorsan,
Har ishga bir yonarsan,
Tursam deya kezarsan,
Jurmuy isyon ichinda.

Yoyilar qanot-parlar,
Xo'b ochilar daftarlar,
To'da-to'da kaptarlar,
"O'uv!" der xirmon ichinda.

Bulbul aytar: "Kichikman,
Bahorga ko'p intiqman,
Men gulzorga oshiqman,
Bog'u bo'ston ichinda".

Oshiq aytar: "Illalloh!",
Qalmoch: "Alhamdulilloh!",
Laylak der: "Qul huvalloh!",
Hannon-Mannon ichinda.

Yorqanot der: "Yo, Mavlo,
Solding meni bu yo'lga,
Berma Oy, Kunga, yelga,
Saqla pinhon ichinda!"

Anqo aytar: "Yo'Ichiman",
O'udhud aytar: "Elchiman,
Sulaymonga sovchiman,
Yolg'on jahon ichinda".

Bo'zto'rg'aydir hayrona,
Hayron boqib har yona,
Zanbur chiqib sayrona,
Kezar davron ichinda.

Turna aytar: "Ucharman,
Bag'dod suvin icharman,
Qish Hindiston ko'charman,
Lolazoron ichinda".

Boyqush aytar: "Dardim bor,
Tasbihim bor, virdim bor,
Vayronada yurtim bor,
Zoru giryon ichinda".

Haqqush aytar: "Faqirman,
Qullug'umga haqirman,
Haq yodini o'qurman
Sham-shabiston ichinda"

Musicha der: "Ketarman,
Keldim, bildim – o'tarman,
Uch og'ochni chotarman,
Guzlab vayron ichinda".

Lochin aytar: "Hushimdan,
Mast bo'ldim o'z jo'shimdan,
Qoldim, Tangri, ishiman,
Bandi zindon ichinda".

Turoch tili sanoda,
O'rdak tili duoda,
G'oz qag'illar havoda,
Ko'zi ummon ichinda.

Qumrilar ovoz bilan,
Tovus ishi noz bilan,
Qaqnus qushi soz bilan,
Shul O'ndiston ichinda.

To'ti qushlar rozlashib,
Haq amrini ko'zlashib,
Odam tilin so'zlashib,
Kezar inson ichinda.

To'rg'ay hazor uyam der,
Ajoyib, xush Egam der,
Do'zax o'ti harom, der,
Oxirzamon ichinda.

Bilmas falakning farjin,
Yeldir, tutmish ko'k burchin,
Bir to'p kaptar-guvarchin,
"Huv!" der xirmon ichinda.

Kiyik aytar: "Yig'larman,

Haqqa sidqim bog'larman,
Bolam deya bo'zlarman,
Yuragim qon ichinda".

Bo'ri aytar: "Uzarman,
Qaydan qilsam guzar man,
Rizqim izlab kezarmen,
Cho'l-biyobon ichinda".

Ot aytar: "Aslim zo'rdir,
Buncha qimmatim bordir,
Ustimga mingan erdir,
Tog'u yobon ichinda".

Yobi aytar: "Men ganda,
Ustimga mingan banda,
Azobim ko'pdir kunda,
Xizmat-imkon ichinda".

Eshak aytar: "Aslim tosh,
Xizmat bilan bag'rim bo'sh,
Somon topsam, ko'nglim xo'sh,
Bul qahraton ichinda".

Sigir aytar: "Men boshdim,
Yetmas ilojim-kushtim,
Dumim o'ynatib qochdim,
Chibin-chirkon ichinda".

Tuya aytar: "O'tlarman,
O'tgan yerim yodlarman,
Mudom yurtga yo'rtarman,
Yantog', yobon ichinda".

Yetti yer bo'lmish bino,
Har zot o'qir bir sano,
O'tlar ham der: "Rabbano!",
Navro'z – boron ichinda.

Ko'ngil aytar gadoga,
Sahar tursam sadoga,
Nolish qilsam Xudoga,
Bo'lsam iymon ichinda.

Qiyomat kun qo'lingdan,
Xabar yetar holingdan,
Qaytgil yomon yo'lingdan,
Ko'rding Furqon ichinda.

Umidli bo'l Yusufdek,
Sabrli bo'l Ayyubdek,
Gar uchrasang Ya'qubdek

Dardga, Kan'on ichinda.

Nafsim aytar: "Xo'sh ayla,
Jomi jur'a jo'sh ayla,
Karamingga duch ayla,
Tongla devon ichinda!"

Maxtumquli, o'zingga
Boq, yosh keltir ko'zingga,
Ayb aylamang so'zimga,
Yoru yoron ichinda!

YIQQANING QOLDI-KETDI

Bu dunyo bozigaridir,
Bozin chaldi-ketdi.
Gumroh etib nechani,
Yo'ldosh deb oldi-ketdi.

O'yla, fikr et har qachon,
Yuz qo'ngan bor, yuz ko'chgan,
Taxti osmondan kechgan
Sulaymon o'ldi-ketdi.

Yo, muruvvatli shohim,
Umidim, qiblagohim,
Shuncha yashab Ibrohim,
Nimani oldi-ketdi?

Jigarin dog'lay-dog'lay,
Zunnorin bog'lay-bog'lay,
Nechalar yig'lay-yig'lay,
Nechalar kului-ketdi.

Nechalar gulga do'ndi,
Gul yonib, kulga do'ndi,
Nechalar gilga do'ndi,
Nechalar so'ldi-ketdi.

Qolarsan go'rda bog'li,
Ma'lum bir yurda bog'li,
Behuda, odam o'g'li,
Yiqqan qoldi-ketdi.

Laqmalik bilan o'zim,
Bilmadim aytgan so'zim,
Maxtumquli der: "Ko'zim
Qon yoshga to'ldi-ketdi".